

97. B11822
ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE
FRANCISCO-JOSEPHINAE ANNI MDCCCXCII—XCIII.

FASCICULUS I.

I—II.

BESZÉDEK,

MELYEK

A KOLOZSVÁRI M. KIR. FERENCZ-JÓZSEF-TUDOMÁNY-EGYETEM
MDCCCXCII—XCIII. TANÉVI RECTORA ÉS TANÁCSÁNAK
BEIGTATÁSA ÉS A TANÉV

MEGNYITÁSA ALKALMÁBÓL

1892-ik ÉVI SZEPTEMBER 18-án TARTATTAK.

KOLOZSVAR,
AJTAI K. ALBERT (MAGYAR POLGÁR) KÖNYVNYOMDÁJA.
1892.

378.4.(439.u) "1892" (042)

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000635847

B 11822

1891/2.

I.

BESZÉD,

MELYLYEL

KOCH ANTAL

bölcsészettudor, az ásvány- és földtan ny. r. tanára, az ásvány-földtani intézet igazgatója, az orsz. középt. tanárvizsgdó bizottság alelnöke, a kolozsvári tanítónő-képezde igazgató-tanácsosa, a Magyar Tud. Akadémia lev. tagja, a m. kir. természettudományi, a nagy-szebeni természettudományi és a magyar földtani társulat rendes, a bécsi cs. és kir. földtani intézet lev. tagja, s mennyiség-tan-természettudományi karnak 1874⁴/₅- és 1884⁴/₅-ben volt dekánja és 1875⁵/₆-, 1885⁵/₆-ban volt prodekánja, az egyetemnek 1891¹/₃-ik tanévi rectora és 1892²/₃-ban prorectora

A TUDOMÁNY-EGYETEM KORMÁNYÁRÓL LELEPETT

1892. szeptember 18-án.

Nagytekintetű egyetemi Közgyűlés!

Igen tisztelt Közönség!

Ez új tanév küszöbén, egyetemünk életében egy harmadik decennium kezdetén, az egyetemi hatóság fölavatása és az új tanév ünnepélyes megnyitása végett gyűltünk egybe. Mielőtt azonban a rectori méltóságot igen tisztelt utódomnak végleg általadnám, hagyományos szokásból és a dolog természetéből folyó kötelességemet teljesítem, a midőn visszapillantok az elmúlt tanévre, hogy lehetőleg röviden összefoglalva az abban történt fontosabb eseményeket, egyetemünk multévi történetét eléállítsam.

Az elmúlt tanév sem tartozik ugyan azok közé, melyben korszakot alkotó események történtek de mégis elég gazdag az olyanokban, melyek egyetemünk életében jelentékenyeknek mondhatók, a mennyiben jövőendő fölvirágozásának alapföltételeit érintik.

Mindenekelőtt kiemelem, hogy Ő Felsége megkoronáztatásának 25-ik évi jubileuma alkalmából, a nemzetnek ezen általános örömnepén, egyetemünk is méltóképen résztvett, a mennyiben tanácsunk Ő császári és apostoli királyi Felségéhez-nagyméltóságú Ministerünk útján, díszes albumba

foglalva, legmélyebb hódolattal a következő üdvözlő föliratot terjeszté vala föl: ¹⁾

Felséges Császár és Apostoli Király!

Legkegyelmesebb Urunk!

Midőn a nemzet milliói egy szívdobbanásban egyesülve, ünnepet szentelnek ama nap emlékére, melyen Felséged Szent-István koronájával ékesítve, kezében a nagy király aczélját villogtatva, szent esküt tőn hű népeinek védelmére: Felséged alkotása, magasztos nevét viselő ezen tudomány-egyetem, a legbensőbb őszinteséggel veszen részt az országos örömben s mutatja be legmélyebb hódolatát.

Negyed százada, hogy a fenséges kéz szent királyunk kardját forgatva meg, véres csatákra váltalt hivatást, s azóta csak a béke áldásait árasztja ránk: fejedelmek történetében mi ritka tünemény, s mégis Felséged tetteinek nem legnagyobbika.

Hiszen Felséged nagy szíve, gyémánt jelleme, lelkének égi szikrája századok sebeit hegeszté be, századok könyűit szárítá fel! S ha ma szemünkben újra köny rezeg, a hála és öröm könye ez! A hálaé, hogy Felséged lett imádott hazánk jelen boldogságának szerzője, jövőnk nagyságának záloga; — az öröme, hogy a nemzet megtalálta útját királya szívéhez, s e szív, melyért a nemzet mindenha vért hullatni kész, az Ég kegyelméből ma is érte ver!

Felséged nagy szellemét annyi alkotása közt hirdeti kis köztársaságunk is, a tudományoknak ez

¹⁾ Ezen lendületes szép üdvözlő föliratot, tanácsunk fölkérésére, Dr. Schilling Lajos bölc. kari dekan szerkesztette.

egyeteme, az igazságnak e temploma, mely Felséged kegyelmének köszöni létét, gyarapodását.

És mi hozzánk itt Mátyásnak, az Igazságosnak, a tudományok fölkent apostolának szülővárosában, a nagy király szelleme int le a dicső napok verőfényes egéből, hogy áldjuk a végtelen Bölcsésgét, mely rendelé, hogy Felséged bölcs kormánya legyen e nemzet ezer éves történetének zárköve, s mint bizton hisszük, ugyanaz legyen az újnak, a multnál még dicsőbbnek hajnala!

Legyen e hajnal Felséged védkarjai alatt fényes, boldog és sokáig tartó!

Felséges Urunknak hódoló alattvalói,

*a kolozsvári m. kir. Ferencz-József
tudomány-egyetem tanácsa.*

Sajnos, hogy nem csupán öröm-, de részvétnyilatkozatra is nyújtott szomorú alkalmat az elmúlt tanév. Az a megrendítő csapás, mely nagyméltóságú közoktatási Ministerünket nagyreményű fiának korai sírbaszállásával érte, bennünk is megrezegteté a fájdalom húrjait és tanácsunk sietett mélyen érzett részvéte nyilatkozatát a bánatos szülőkhöz fölterjeszteni, a melyért is Ő Nagyméltósága köszönetét kifejezni kegyes volt.

Őszinte örömmel és mély hálával meg kell emlékeznem vallás- és közoktatási Ministerünk Ő Nagyméltóságának abbeli elhatározásáról és intézkedéseiről, melyek szerint egyetemi építkezéseink újra folyamatba fognak tétetni. Az egyetem tanácsának és karainak arra vonatkozó, évről-évre sürgetőbb kérései végre meghallgatást nyertek és bizvást szabad reménylenünk, hogy egyetemünknek

sokszor hangoztatott, égető helyiségszükségein lehetőleg rövid idő alatt segítve lesz.

Ezen ügyben a Minister úr Ó Nagyméltósága megbízásából először is f. évi márczius hó 22. és 23-ik napjain Leővey Sándor Min. Tanácsos úr látogatta meg egyetemünket, és mostani helyiségeinek gondos megtekintése mellett kellő tájékozást szerzett az eziránt fenforgó szükségletek felől. A Min. Tanácsos úr küldetésének és nyomós információinak örvendetes eredményeként f. évi ápril hó 15-én 6191. sz. a. kaptuk aztán a nagyméltóságú Minister úr kegyes leiratát, melyben közli tanácsunkkal elhatározását: sürgősen megtenni minden intézkedést, hogy a kolozsvári tudomány-egyetem könyvtára és jelenlegi helyiségeit valószínűleg elvesztő jogi kar kellő elhelyezésére szükséges építkezés minél előbb megkezdethessék. Egyúttal Ó Nagyméltósága Meixner Károly fővárosi építész kiküldetését is tudatván, fölhívta tanácsunkat, hogy az illető karok meghallgatásával az első sorban szükséges és kellő helyiségekre vonatkozó pontos és részletes adatokat állítsa egybe és sürgősen terjeszse fel.

Nevezett építész f. évi ápril 25- és 26-ikán felelt meg kiküldetésének, a karok és tanácsunk pedig május hó 5-ikéig készültek el egyetemünk helyiségszükségeit részletesen kimutató és indokoló fölterjesztéseikkel. Hogy a karok és a tanács ezen komolyan átgondolt és megokolt fölterjesztése a Nagyméltóságú Minister úr magas tetszését és helybenhagyását megnyerte, annak szóló bizonyossága a május hó 26-án 20,834. sz. a. kelt és Meixner

Károly építészhez intézett magas rendelete, mely-
lyel megbizsa nevezett építészt, hogy a központi
egyetem telkére a felsorolt igényeknek megfelelő
épület tervét készítse el, és azt a részletes költség-
vetéssel együtt lehetőleg folyó évi október hóban
mutassa be, hogy az építkezési költségeknek enge-
delőzése iránt még ez évben intézkedhessék.

Szükségeseznek láttam ezen ügynek egész tör-
ténétét ismételni a tiszt. Közgyűlés előtt, mivel
egyetemünk jövőjére oly messze kiható intézkedé-
sekről van szó, melyek ha a megvalósulás stadiu-
mába jutnak, a mult tanévet egyetemünk életében
a legnevezetesebbek egyikévé fogják avatni. Egy-
úttal azonban a mély hála érzete is késztet, hogy
közoktatásunk Örének ezen nagylelkű elhatározását,
erélyes és nagyszabású intézkedéseit a nyilvános-
ság előtt is hangoztassam és egyetemünk nevében
megköszönjem.

* *

Egyetemünk benső működésére áttérvén, elő-
ször is meg kell emlékeznem egy fontos reform-
ügyről, melynek kedvező elintézésétől függ egye-
temünknek a budapesti egyetemmel való — s az
egyetemünk felállítását elrendelő 1872. évi XIX.
t.-cz. által is célzott — egyformasága, egyenérté-
kűsége.

A nagyméltóságú vallás és közoktatási Minis-
ter úr mult évi augusztus 8-án kelt 28458. sz. ren-
deletével ugyanis leküldötte tanácsunknak a buda-
pesti egyetem részére kiadott új »tanulmányi, fe-
gyelmi és leczkepez-szabályzat«-ot oly fölhívással,
hogy ennek figyelembe vételével egyetemünk sza-
bályzatát is vegye revisio alá.

Tanácsunk behatóan tárgyalván a kérdéses ügyet, egyhangú határozattal kimondotta: hogy elismeri annak szükségességét, miszerint a két hazai egyetem tanulmányi, fegyelmi és leczkepezés-szabályzata közt minél inkább meglegyen az egyformaság, s e szempontból kívánatos, hogy a nagyméltóságú Minister úr által megjelölt összes §-ok változatlanul átvétessenek a budapesti egyetem új szabályzatából a mienkbe is. Ez azonban a szükséges egyformaság létesítésére nem elég; hanem okvetlenül szükséges még az is, hogy az említett §-okkal egyidejűleg az új tandíjrendszerre vonatkozó §-ok is átvétessenek, minthogy ezen rendszer a budapesti egyetemre nézve már véglegesítettnek lévén tekinthető, a kívánatos egyformaság más módon nem eszközölhető, s ezen §-ok egyidejű átvétele nélkül továbbra is oly különbség állna fen egyetemünk-nél, épen egyik legfontosabb általános jellegű intézkedés tekintetében, a milyen bármelyik külföldi állam egyes egyetemei között fel nem található, s mely különbség világos ellentétben áll az 1872. XIX. t.-cz. intentiójával, befoly a hallgatók számának csökkentésére, ezenkívül a tanárok érdeke ellen is van, a mennyiben akadályozza a Budapesten már rendszeresített ötödéves pótlékoknak egyetemünkre is leendő kiterjesztését. Ez okoknál fogva fölkérte a nagyméltóságú Minister urat, hogy ezen ügyet méltóztatnék kedvezően ellátni, és egyúttal kegyesen megengedni, hogy a revisio, a már jelzett értelemben, a tandíjt szabályozó §-okra is terjesztessék ki oly módon, hogy a revideált szabályzat összes §-ai, lehetőleg minél előbb, egyidejűleg lépjenek életbe.

Tanácsunknak ezen fölterjesztése azonban ez ideig nem nyert még elintéztést, és így ez új tanévet még mindig a testvér egyetemétől eltérő szabályzattal kell megkezdennünk.

Helyén valónak látom itten kiemelni, hogy özv. Peielle Istvánné, boldogult férje nevére tett 10,000 forintos szép alapítványának még hátralevő részleteit, összesen 3000 forintot, az elmúlt tanévben befizette, és hogy mostan már megkezdheti áldásos működését az 1889/90 tanévi tanács által tervezett, ezen alapítványból létesítendő Alumnium, melynek kezelésére és kiosztására vonatkozó szabályzata megerősítés végett a Ministeriumhoz föl van már terjesztve.

Kiemelhetem még azt is, hogy az egyetemünk tanárainak áldozatkészségéből keletkezett Tréfort alapítvány gyarapításához a mult tanévben is összesen 57 frt 21 krral járult a tanári kar; továbbá, hogy egy Ravennában emelendő Dante-mausoleumra, melyre internationális gyűjtést indítottak, mint egyetemünk adományát 43 frt 25 krt küldhettem át a ravennai polgármesteri hivatalnak.

* *

Áttérve most a tanító személyzet és a hallgatóság viszonyainak ismertetésére, először is fájdalom fog el, midőn meg kell emlékezni azon veszteségekről, melyeket szenvedtünk.

Mult évi október 1-jén a halál váratlanul kigragadta sorainkból Dr. Geber Ede ny. r. tanárt és az orvosi karnak érdemdús e. i. dekánját. Hogy mit veszítettünk az elhunyt pályatársban, azt mindnyájan érezzük és tudjuk, s nem akarom a meg-

emlékezés keserűségét azzal növelni, hogy bokros érdemeit újra elősoroljam. Megtette ezt már Dr. Davida Leo, az elhunytnak a dekáni tisztségben utódja, ki a sírnál tartott búcsúzó beszédben méltatta azokat; és megtette azt Dr. Genersich Antal kartársa, ki mint az erdélyi múzeum-egylet orvos-természettudományi szakosztályának orvosszaki elnöke emlékezett meg a kiváló tudósról, tanárról és emberről. Az egyetem tanári kara a végtisztességen testületileg résztvett. Az orvosi kar, és tanácsunk is, küldöttségileg adtak kifejezést szinte mély részvételünknek az elhunyt pályatársnak özvegyénél és később részvétiratot intéztek hozzá. Az orvosi kar és az egyetem tanácsa a szomorú eseményt külön-külön gyászjelentésben tudatták, melyek utóbbika a külföld számára latin szöveggel is kiadatott.

1891. december 14-én kegyeletes ünnepet szenteltünk az 1890-ben elhunyt jeles tanártárs, Dr. Szabó Károly dicső emlékének, melyen Dr. Schilling Lajos, a bölcsészeti karnak e. i. dekánja, a nagy tanárhoz és tudóshoz méltó emlékbeszédet tartott.

F. évi január hó 25-én meghalt Dr. Berde Áron, egyetemünk első rectora, a jogtudományi karnak 1889 óta nyugalomba vonult érdemdús tagja, a nemzetgazdaságtan és pénzügytan volt jeles tanára. Az egyetem tanári kara az elhunyt derék pályatárs temetésén testületileg megjelent, a jogtudományi kar pedig hátrahagyott családjánál szóval és írásban mély részvételének kifejezést adott, és elhatározta, hogy a néhai tanártárs dicső emlékére halálának évfordulóján kegyeletes ünnepélyt fog rendezni.

A mult tanévben elhalt Duret József is, a 1892. máj. 19. francia nyelv magántanítója, ki egyetemünk fenállása óta a francia nyelv terjesztésén buzgón fáradozott. Végtiszteségén az egyetem tanári kara tiszteletileg részt vett.

Végre elhalálozott Tamási János, egyetemünknek megalapíttatása óta volt buzgó quaestora, ki alig egy év előtt lépett nyugalomba. Az egyetem tanárai és tisztviselői őt is elkisérték örök nyughelyére.

Áldott legyen emléke a derék pályatársaknak és volt egyetemi tisztviselőnek!

A tanév végén, több mint 30 éves szolgálat után, meggyengült egészségére való tekintetből, nyugalomba vonult Dr. Maizner János orvoscari collegánk, mely alkalmából a Minister Ő Nagyméltósága hosszú és buzgó szolgálatában szerzett érdemeiért, tanácsunk útján köszönetét és elismerését kifejezte érdemdús tanártársunknak, kitől úgy az orvosi kar, valamint a tanács is, küldöttségileg megjelenvén lakásán, őszinte jókívánatokkal szívélyesen elbúcsúzott.

A budapesti egyetemhez történt kineveztetés folytán a jog- és államtudományi karból Dr. Concha Győző, az alkotmányi és közigazgatási politika ny. r. tanára, megvált egyetemünktől, melynek megalapíttatása óta legjelesebb erőinek egyike volt. Sajnálattal láttuk távozását és érzékenyen vettünk búcsút szeptember 31-én a szeretett pályatárstól; de vigaszt lelhetünk azon tudatban, hogy a mi egyetemünkön, a mi körünkben nőtt nagyra, s habár a tehetősebb testvéregyetem elhódította őt tőlünk, megmarad a hazai tudománynak és — a mint a

búcsúzásnál maga hangsúlyozta — megmarad továbbra is a mi egyetemünk lelkes barátjának és szószólójának.

Habár mindezen veszteségek érzékenyen sujtják is egyetemünket, jövőre nézve komoly aggodalomra azért nincs okunk; mert hála közoktatási Ministerünk gondoskodásának, munkakedvtől duzzadó, nagyrészt már is kipróbált új tanerőknek egész sora van hivatva kárpótolni a veszteségeket.

A jog- és államtud. karnál a Dr. Nagy Ferencz Budapestre távozásával megüresült tanszék kétfelé osztatván, a polgári törvénykezési jog tanszékére még az 1890—91. tanév végén Dr. Jancsó György, a kassai ítélő tábla bírāja neveztetett ki; működésének megkezdése tehát a mult tanévre esett. A Dr. Berde Áron nyugdíjaztatása óta üresedésben álló nemzetgazdaságtani és pénzügytani tanszékre, 1891 sept. 10. kelt 39993. sz. min. rendelettel, Dr. Pisztóry Mór, a pozsonyi jogakadémiaának volt tanára lett kinevezve.

Az orvostudományi karnál a Dr. Klug Nándor tanár távozásával megüresedett élet- és szövettani tanszékre, 1892 márczius 26-án kelt 13441. sz. min. rendelet szerint, Dr. Udránszky László ny. rk. tanárrá, a Dr. Maizner János tanár nyugdíjba lépése következtében üressé vált szülészeti és nőgyógyászati tanszékre pedig, 1892 augusztus 26-án kelt 27,285. sz. min. rendelet szerint, Dr. Szabó Dénes ny. r. tanárrá neveztettek ki.

A bölcs. nyelv és tört. tud. karnál a budapesti egyetemhez átment Dr. Hegedüs István tanár helyébe a classica philologia második tanszékére/Dr.

[1891. júl. 11.]

Pecz Vilmos, elhunyt jelesünk Dr. Szabó Károly helyére a magyar történelmi tanszék^{1891. aug. 31}re pedig Dr. Szádeczky Lajos még a megelőző 1890—91-ik tanév végén neveztek ugyan ki ny. r. tanárokká, de működésüket csak a folyó tanévben kezdték meg. A Dr. Lánczy Gyula távozásával megüresedett egyetemes történelmi tanszék^{1892. aug. 31}re, 1892 július 11-én kelt 29,390. sz. minist. rendelet szerint, Dr. Márki Sándor neveztetett ki ny. r. tanárrá. Végre a művelődés történetének rendszeresített tanszékére, 1892 augusztus 5-én kelt 32,944. sz. min. rendelet értelmében, Dr. Vajda Gyula a helyi r. kath. főgymnasium igazgatója, ny. rk. tanárrá lett kinevezve.

További változások és működések az egyetem tanszemélyzetében a következők:

I. A jog- és államtud. karnál a Dr. Nagy Ferencz távozásával megüresült tanszék tárgyainak másik fele, a kereskedelmi és váltójog részére új tanszék rendszeresített, a mely azonban még eddig nincsen belölte. Dr. Kiss Mór ny. r. tanár vállalkozott ezen tárgynak előadására, külön helyettesítési díj nélkül, csupán a rendes tandíjért.

Dr. Belky János és Dr. Rózsahegyi Aladár orvoskari ny. r. tanárok részére, kik a törvényszéki orvostant, illetőleg a közegészségtant a joghallgatóknak külön előadták, ez évben is 3—300 forint tiszteletdíj utalványoztatott.

Dr. Kolosváry Sándor és Dr. Óvári Kelemen ny. r. tanároknak levéltári kutatások céljából tett utazásaik költségeinek fedezésére 300 forintot utalványozott a vall. és közokt. Minister úr.

Dr. Pisztóry Mór ny. r. tanárnak első és második évtizedes pótléka kiutaltványoztatott.

E kárnak tanárait az elmúlt tanévben a következő kitüntetések és megtisztelő megbízások érték:

Dr. Kolosváry Sándor és Óvári Kelemen ny. r. tanárok a magyar tudományos akadémia levelező tagjaivá választattak. Ugyancsak Dr. Kolosváry Sándort az egyetemi kör, az érdekében szerzett kiváló érdeme hálás elismeréseül, tiszteletbeli tagjának választotta. Meleg ovatióban részesült továbbá mind tanártásai, mind az egyetemi hallgatóság részéről, 25 évi tanárkodásának jubileuma alkalmából, melyet a múlt tanévben megült volt.

Dr. Groisz Gusztáv és Dr. Concha Győző ny. r. tanárok meghivattak az államvizsgálatok újabb szabályozása tárgyában a nagyméltóságú vallás- és közoktatási Minister úr által tartott enquête-re, és részt is vettek azon.

Dr. Kiss Mór ny. r. tanár a helybeli kereskedelmi akadémia érettségi vizsgálataira ministeri biztosul küldetett ki.

II. Az orvos-tudományi karban az elmúlt tanévben az élet- és kórvegytani tanszéket Dr. Koch Ferencz mennyst. term. tud. kari m. tanár, az élet- és szövettani tanszéket pedig Dr. Preysz Kornél, ezen tanszéknek assistense, mint helyettes tanárok látták el.

A Dr. Geber Ede tanár elhalálozása folytán megürült bőr- és bujakórtani tanszékre kiírva volt pályázat eredménytelen volt.

Dr. Mezey Sándor szemészeti-, Dr. Bogár Kál-

mán általános kórtani- és Dr. Jakabházy Zsigmond gyógyszer-tani tanársegédek-ké választattak; a többi tanszékek tanársegédei állomásaikon továbbra megmaradtak.

A karnak tanárai közül kitüntetésben részesült Dr. Genersich Antal ny. r. tanár, kinek Ő Felsége 1891 decz. 10-én 2595. m. sz. a. a magyar nemes-séget, »szepesszombati« előnévvel díjmentesen adományozni kegyes volt. Az a lelkes ovatio, melyben a kitüntetett tanárt ez alkalomból tanártársai, mostani és volt tanítványai, valamint a város egyéb lakói is, részesítették, szóló tanubizonysága annak az általános tiszteletnek és szeretetnek, melyet ő magának itteni hosszú, áldásos működése alatt kivívott. Továbbá ugyan őt a magyar tudom. akadémia levelező tagjának megválasztotta. Végre ugyancsak ő a magyar orvosok és természetvizsgálók az idén Brassóban tartott XXVI. nagygyűlésén mint az orvos-sebész-i szakcsoportnak elnöke, a szaktanácskozmányok sorát megnyitó b'zszéddel bevezette és egyúttal az erdélyi Múzeumegylet képviselőjében is üdvözölte a nagygyűlést.

III. A bölcsész-et, nyelv- és történet-tudományi karban:

A karnak tanárai Dr. Szabó Károly elhunyt kartársuk emlékére 100 forintot adtak át, alapítványképen a tanárjelöltek segélyegyesületének.

Dr. Szász Béla, a philosophia ny. r. tanára, betegsége miatt, félévi szabadságon volt.

Dr. Finály Henrik ny. r. tanár a kolozsvári tankerületi főigazgató teendőit a nagymélt. közok-

tatási Minister úr megbízásából a mult tanévben is közmegelekedésre végezte.

A Dr. Lánczy Gyula eltávozott ny. r. tanár által hirdetett egyetemes történelmi előadásokat Dr. Gergely Sámuel magántanár adta elő helyettesi minőségben mind a két félévben.

Az elhunyt Duret József magántanító helyébe Graf Jakab gymn. tanár bizatott meg a francia nyelv tanításával.

Kitüntetésben vagy megtisztelő megbízásokban részesültek:

Dr. Felméry Lajos ny. r. tanár a) résztvett a nagyméltóságú vallás- és közoktatási Minister úr meghívására az egységes középiskola szervezése ügyében Budapesten 1892 február havában tartott szaktanácskozmányban; b) kiküldetett a nagymélt. Minister úr által az 1891—92. tanév végén a székeludvarhelyi ref. gymnasiumi érettségi vizsgálatokhoz kormányképviselőnek; c) megválasztatott a berlini »Comenius-Társaság« rendes tagjának; d) megválasztatott a budapesti »magyar Paedagogiai-Társaság« rendes tagjának; e) megválasztatott a háromszék-megyei és a marostorda-megyei tanítótestületek, továbbá a budapesti »Népnevelők Egyesülete« tiszteletbeli tagjának.

Dr. Szamosi János ny. r. tanár a) hatheti tanulmányútra kiküldetett Olaszországba, melyhez a nagyméltóságú Minister úr 500 frt útisegélyt utalványozott; b) a székeludvarhelyi és gyulafehérvári róm. kath. főgymnasiumoknál tartott érettségi vizsgálatokhoz kormányképviselőül kiküldetett; c) a városi iskolaszék alelnökévé választatott; d) a város

nevében a nagyváradi ünnepélyekhez küldött deputációnak tagja volt.

Dr. Schilling Lajos ny. r. tanár kormányképviselői minőségben kiküldetett a miskolczi ev. ref. főgymnasiumban tartott érettségi vizsgálatokhoz.

Dr. Szádeczky Lajos ny. r. tanár az Erdélyi Múzeum-Egylet történettud. szakosztálya-, az Erdélyi Irodalmi Társaság- és az Erdélyrészi Nőiparegylet igazgató választmányi tagjává választatott.

IV. A mennyiségtan-természettudományi karban Dr. Kanitz Ágost ny. r. tanár 1891 aug. 12-iki 25,600. sz. minist. rendelet alapján a második tízedéves pótlék élvezetébe lépett.

Dr. Apáthy István ny. r. tanárnak, megkezdett tanulmányai befejezésére, a nápolyi zoologiai állomás magyar dolgozóasztalának használatát ez évben is, — június 1-jétől szeptember végéig — engedélyezte a nagyméltóságú Minister úr, úti segélyül 600 forintot utalványozván.

Tanársegédekévé választottak ez évben: Dr. Csiki L. János az állattani tanszék mellé, Dr. Pfeiffer Péter további egy évre a természettani tanszék mellé, és Héjjas Imre egy évre a növényteni tanszékhez.

Kitüntetésben vagy megtisztelő megbízásban részesültek:

Dr. Abt Antal ny. r. tanár kormányképviselői minőségben kiküldetett a brassói gör. kel. gymnasiumnál tartott érettségi vizsgálatokhoz.

Csekély személyemet az egyetemi kör tisztelte meg avval, hogy hálás elismerésül a jóakaratót, melylyel iránta viseltetem, tiszteletbeli tagjává vá-

lasztott. Továbbá a lefolyt egész tanévre ministeri biztosul ki voltam küldve az egyetemünk kebelében állami ösztöndíjért folyamodó hallgatók fölvételi vizsgálataihoz; a magyar orvosok és természetvizsgálók Brassóban tartott XXVI. nagygyűlésén az Erdélyi Múzeum-Egylet-, valamint az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület nevében és képviselőként üdvözöltem a nagygyűlést és a természettudományi szakcsoportnak egyik ülésén elnöknek választattam.

* *

A tanszemélyzet tudományos irodalmi működése számos értekezést és több terjedelmes, nagybecsű szakmunkát mutat föl. A beszámolómban csatolt I. sz. melléklet magában foglalja ezen dolgozatok czimeinek és számának részletes kimutatását.

Az ide mellékelt II. sz. részletes kimutatás számot ad az egyetemünkön a múlt tanévben működött összes tanerőkről. E szerint volt: 44 rendes, 3 rendkívüli, 3 helyettes (2 a magántanárok és 1 a tanársegédek sorából), 11 magántanár, 1 előadó és 3 magán tanító. Ezeken kívül alkalmazva volt még a múlt tanévben 19 tanársegéd, 6 műtőnövendék, 3 vegyésznövendék, 12 díjazott és 8 díjazatlan gyakornok. A tanítással foglalkozók összege e szerint 110 volt.

A tanárok, m. tanárok és tanítók által hirdetett előadások számáról a III. sz. melléklet ad fölvilágosítást. Összegezve az I. félévben a jogtud. karnál hirdetve volt 30 tárgyból 17 tanártól heti 101 órai előadás, az orvostud. karban 46. tárgyból 27 tanártól 182 óra, a bölcsészeti karnál 43 tárgy-

ból 16 tanártól 92 óra, és a math. term. tud. karnál 31 tárgyból 16 tanártól 205 órai előadás és gyakorlat; a II. félévben a jogtud. karnál 26 tárgyból 18 tanártól 97 óra, az orvostud. karnál 44 tárgyból 20 tanártól 187 óra, a bölc. karnál 47 tárgyból 17 tanártól 102 óra, végre a mennyst. term. tud. karnál 33 tárgyból 15 tanártól 219 heti órára terjedő előadás és gyakorlat.

Az egyetemünkkel kapcsolatos középiskolai tanárképző intézetben az igazgatón kívül működött 17 rendes tanár. Ujonnan szerveztettek a folyó tanévben a paedagogiai gyakorlatok, a melyeknek vezetését az illető szaktanár, Dr. Felméry Lajos, az ügy iránti buzgóságból minden díj nélkül vállalta el, miután az országos költségvetésben csak 1892 január 1-jétől fogva volt a rendszeres díjazás fölvéve.

Az intézetnek volt az I. félévben 15 rendes, 16 rendkívüli tagja és 15 előkészítő évfolyamban levő növendéke; a II. félévben 15 rendes, 17 rendkívüli tagja és 10 előkészítő évfolyamban levő, összesen az I. félévben 46, a II. félévben 42, a kik szaktárgyaikat tekintve, következőleg oszlottak meg a két félévben:

classica-philológiára . . .	I. félévben 11,	II. félévben 11,
magyar-latinra . . .	" 13,	" 13,
német-latinra . . .	" 2,	" 2,
magyar-németre . . .	" 2,	" 2,
német-francziára . . .	" 1,	" —
történelem-latinra . . .	" 2,	" 3,
történelem-földrajzra	" 3,	" 2,
mennyst.-term.-tanra . . .	" 8,	" 5,
term.-rajz-földrajzra . . .	" 3,	" 2,
term.-rajz-vegytanra . . .	" 1,	" 2.

Ezekon kívül az egyes gyakorlatokban résztvett mint vendég: az I. félévben 68, a II. félévben 62.

Az idecsatolt IV. sz. melléklet átnézetben a tanárvizsgáló bizottságnak működését tünteti fel. E szerint összesen: alapvizsgára jelentkezett 48, visszalépett 9, bukott 3, sikerrel átment 36 (73%); szakvizsgálatra jelentkezett 44, visszalépett 6, bukott 13, sikerrel átment 25 (56,8%); paedagogiai vizsgálatra jelentkezett 18, bukott 2, keresztülment 16 (88%). Oklevél kiállttatott a mult tanévben 17 (név szerint az V. sz. mellékleten összeállítva.)

Az egyetem tiszti személyzetében is történtek változások. Balogh János tanácsjegyzővé történt előléptetése következtében a megüresedett rectori irt-noki állásra Juhász Sándor, a math. term. tud. kar-nak dijnoka-, a gondnoki és quaesturai hivatalok mellé rendszeresített irt-noki állásra pedig Kődöböcz Sándor, eddig volt gondnoki díjnok, neveztettek ki. Végre az eltávozott egyetemi mechanikus, Schwab Frigyes helyébe, a math. term. tud. kar ajánlatára, a nagym. Minister úr Lutze Ferenczet nevezte ki.

Az egyetem által kezelt egyes alapok állását a VI. szám alatt idezárt melléklet tünteti fel. Ezen alapok teljes összege jelenleg 33,560 frt 25 kr.

* *

Áttérve most az egyetemi hallgatókra vonatkozó adatokra, mindenekelőtt örömmel constatálhatom, hogy az elmult tanévben maguktartása általában, valamint hivatásuk körében, úgy a társadalomban, a méltányos várakozásokat kielégítette, mert semmi

sem történt olyan, a mi az egyetemi ifjuságnak eddigi jó hírnevén csorbát ejtett volna. A tudományok elsajátítására kifejtett igyekezetük és szorgalmuk — egyes kivételektől eltekintve — szintén kielégítő volt. Ezekre a következőkben felsorolandó tényekből is lehet következtetni.

Hallgatóságunk létszáma a VII. sz. mellékletben van kimutatva. Az I. félévben volt 622, a II-ikban 611 (a szülésznőket is beszámítva, ezek nélkül 575). A múlt 1890—91. tanév hallgatószámához képest a szaporodás volt: az I. félévben 15, a másodikban 57.

A VIII. sz. mellékleten össze van állítva a hallgatóságnak száma (a szülésznők kihagyásával) tanévek szerint egyetemünk alapításától kezdve, és ebből a folytonos és fokozatos emelkedés rögtön látható.

Hallgatóink közül jó előmenetelük és szegénységük alapján, a IX. sz. melléklet szerint, a tandíj fizetéstől föl volt mentve: az I. félévben 44 hallgató, félig 50 hallgató s az elengedett tandíj-összeg tett 1355'09 forintot; a II. félévben a tandíj alól fölmentetett egészen 46, félig 61, s az elengedett összeg tett 1639'77 forintot. Összesen tehát föl volt mentve: az egész tandíj alól 86, fél-tandíj alól 111 hallgató 2994'86 frt összeggel.

Befizetve pedig lett: az I. félévben 14,171'92 frt, a másodikban 12,949'15 frt, összesen 27,121'07 frt tandíj, mely összegből az állampénztárba 1356'17 forint folyt be.

A X. sz. melléklet kimutatása szerint ösztöndíjt élvezett 163 hallgató 33,499 frt összegben. Ko-

lozsvár városi pályadíjt nyert 34 hallgató 2070 frt összegben.

A mult tanévben megtartott szigorlatok és vizsgálatok számát az idezárt XI. sz., a doctorrá történt fölavatásokat a XII. sz. kimutatások tüntetik föl. Látható azokkól, hogy egyetemünkön a mult tanévben — a középiskolai tanári vizsgálatokat nem számítva — összesen 698 különböző szigorlat és vizsgálat tartatott, és 145 doctori s egyéb oklevél állíttatott ki.

Doctorrá fölavattatott 81, még pedig: jogtudományok doctorává 33, az államtudományok doctorává 9, a canonjog doctorává 1, egyetemes orvosdoctorrá 26, bölcsészetdoctorrá a bölcs. nyelv- és történettud. karból 7, a mennyst. term. tud. karból 4, gyógyszerészet doctorrá 1.

Távozási bizonyítvány kiadatott:

a jog- és államtudom. karban	14
az orvostud. karban	8
a bölcs. nyelv- és történettud. karban	2.

Végbizonyítvány kiállíttatott:

a jog- és államtud. karban	49
az orvostud. karban	23
a bölcs. nyelv- és történettud. karban	12
a mennyst. ter. tud. karban	4.

Az ifjusági egyesületekről a következőket jelenthetem:

Az egyetemi kör működése általában megfelelt ugyan a követelményeknek, de kár, hogy tagjainak száma feltünő csekély volt, csak 71, alig nagyobb az egyetem összes hallgatóinak 10%-ánál. Abban a föltevésben, hogy ennek oka nem az if-

júság zömének a komoly s egyetemi polgárokhoz méltó, társadalmi és kulturális célokért küzdő, egyesületi élettől való könnyelmű idegenkedésében, mint inkább anyagi tehetségének gyenge voltában fekszik: a körnek közgyűlése a tagok számának a növekedését az aránylag magas (5 frt) tagsági díjnak a f. tanévtől kezdve 3 forintra való leszállítása által remélte elérni.

A nagyméltóságú Minister úr a múlt évben is 600 frt állami segélyben részesítette ifjúságunknak ezen nagyon hasznos és szükséges egyesületét és a tanárok sem mulasztották el ezen egyesületnek céljait az által előmozdítani, hogy nagy számmal belépve a kör tagjai közé, jó példával mentek elől a belépéstől tartózkodó hallgatóságnak.

A kör 235 frt 40 kr. felesleggel zárta be a múlt tanévet; könyvtárában az év végén 390 mű foglaltatott.

Az ifjúsági segélyegyletek állásáról a XIII. számú melléklet nyújt kellő átnézetet. Ezeknek összes tőkéje a tanév végén volt 24,667 frt 32 kr. Segélyezésre fordíttatott 702 frt 88 kr.

A joghallgatók segélyegyesülete tagjainak száma a múlt tanévben mintegy 150-re ment. Jól fölfogott hivatását szem előtt tartva az egyesület, midőn egyrészt tagjainak különböző czímen segélyt nyújtott, másrészt erkölcsi és anyagi sikert ért el Dr. Concha Győző ny. r. tanár jegyzeteinek kiadása által. Az egyesület a tanár úr ezen liberális tette által eléggé ki nem fejezhető hálára érzi magát kötelezve.

Az egyesület továbbá azon alkalomból, hogy Dr. Kolosváry Sándor tanárkodásának 25-ik évfordulóját ünnepelte, fáklyás zenét, ezután pedig díszes bankettet rendezett az ünnepelt tiszteletére, melyen az egyetemi tanárok is csaknem teljes számban megjelentek.

Az egyesület vagyona a tanév végén 10,474.16 frt volt.

Az orvostanhallgatók segítő és önképző egyesülete a lefolyt tanévben főnállásának 15-ik évét töltötte be. Az év elején az orvostanhallgatók kétharmada iratkozott be rendes tagul s az egyesület kedvező pénztári állása lehetővé tette, hogy a segélyezésnél, s a szigorlati kölcsön kiosztásánál csaknem minden folyamodó tagjának kérését teljesíthette.

A múlt évi tőkegyarapodás (827.39 frt) jelentékeny részét az egyesület alapító tagjának, néhai Dr. Geber Ede tanárnak ravatalára szánt koszorúk beváltása címén, a közönség s az ifjúság körében begyűlt, az egyetemi tanács és a Karolina-kórház alapfelügyelő bizottságának adományozása folytán 623,80 forintra kiegészített összeget, az elhunynak nemesszivű özvegye, felejtetlen férjének emlékére adományozta az egyesületnek, mely a boldogultnak alapító tagsági díjához csatolva, „Geber-alap“ címen külön kezeltetik.

A szigorlati kölcsön-alap szepes-szombati Dr. Genersich Antal tanárnak, az egyesület buzgó protectorának s első alapítói egyikének újabb adományozása folytán 153 forinttal gyarapodott; míg az 1891. tavaszán elhunyt nagylelkű emberbarát, né-

hai Dr. Demjén Farkas maros-vásárhelyi orvosnak az egylet részére végrendeletileg hagyományozott 500 forintos alapítványa az alaptőkéhez csatoltatott.

Az egyesület összes vagyona a tanév végén 7302 frt 56 kr. volt.

Az önképzőkörben a tanév folyamán 3 gyűlésen 6 fölolvasás tartatott.

A könyvtár ez idő szerint 694 művet foglal magába 936 kötetben. Gyarapítására a múlt évben 80 frt fordítottatott.

A középiskolai tanárjelöltek segélyegylete tagjainak száma volt 104. Az egylet rendes tevékenységén kívül küldöttségileg résztvett a budapesti egyetemi ifjúságtól megindított „Általános diák-szövetség” egyetemes gyűlésének tanácskozmányai-ban; korszerűbb kívánalmakhoz alkalmazva átdolgozta továbbá alapszabályait. A nagyméltóságu val-lás- és közoktatási m. kir. Minister úr az eddig élvezett 200 frtnyi államsegélyt a múlt tanévben is megadta az egyletnek. Végre a bölcs. nyelv- és történettudományi karnak határozatából a néhai Szabó Károly tanár emlékére a nevezett kar tanáraitól tett 100 forintos alapítvány a segély-egylet tőkéjéhez csatoltatott. Az egylet vagyona 502 frt 95 kr.

A gyógyszerészettan-hallgatók segélyző és önképző egyletének a múlt tanévben volt 76 rendes tagja, tartott 12 rendes gyűlést és 7 önképzőköri fölolvasást. Az egylet vagyona 2740 frt 73 kr.

* *

A mi az egyetem tudományos segéd-eszközökben történt gyarapodását illeti, első

sorban az egyetemi könyvtárban történekről kell szólanom. ,

A személyzetben a következő változások történtek. Dr. Ferenczy Zoltán igazgatót a nagyméltóságú vallás- és közoktatási Minister úr állásában végleg megerősítette; továbbá az eltávozott Kanyaró Ferencz díjnok helyébe Szeplekán János végzett tanárjelöltet neveztem ki.

A könyvtár rendes évi bevétele 6000 frt állami segély; ehez járult a lefolyt évben az egyetem quaesturai hivatalából könyvtári illetékekben 561 frt, beiratási illetékekben 196 frt 35 kr., egyéb forrásból 50 kr, összesen 6757 frt 85 kr. Ebből szereztetett 1133 kötet, melyek beszerzésére kiadatott 5942 frt 67 kr, könyvkötésre fordított 758 frt 27 kr., irodai szükségletekre, nyomtatványokra etc. 69 frt 97 kr. Kiadatott összesen 6770 frt 91 kr.

A fenti szerzeményekhez járulnak: 1) a mennystermészettudományi kar külön dotatiójából 128 kötet; 2) az orvosi kar külön dotatiójából 63 kötet; 3) ajándék 194 kötet és füzet; 4) külön kezelt apróbb nyomtatvány (külföldi egyetemek csereküldeményeiből, hazai tanintézetek értesítőjéből etc.) 2183 db. Az összes gyarapodás tesz tehát 1518 kötetet és füzetet és 2183 apróbb nyomtatványt, együtt 3701 darabot. Ha az ezévi 1518 kötet gyarapodást az 189⁰/₁. tanévi 26,365 kötet-hez adjuk, a könyvtár kötetszáma jelenleg 27,883.

A nagy-szebeni jogakadémiától a még 1890. május havában átjött 1452 mű 4514 kötetben és füzetben a lefolyt tanévben könyvtári földolgozás alá került, s eddig tényleg 1218 mű 3841 kötetben, tehát a nagyobb rész, fel lett dolgozva. Az

eddig átvett művekből könyvtárunk 675 művel 1986 kötetben gyarapodott a duplumok kiválogatása után, s így a könyvtár jelenlegi állása: 29,869 kötet.

Az újabb szerzemények az alaptárba mind be vannak vezetve s a könyvtárban elhelyezve. E mellett a beszerzések nyilvántarthatása végett az 1891. évi aug. 1-jéről külön szerzeménykönyv (napló) vezettetik. A szakczimtár szerkesztése lényegesen előhaladt, a jogi szaké teljesen elkészült s jelenleg nyomtatás alatt van. A nyomtatás költségeire a nagyméltóságú Minister úr 400 forintot engedélyezett, s a mintegy 19 ívre menő czimtár még szeptember folyamán megjelenik.

A könyvtár használatáról és forgalmáról a következő adatok szólnak. Az Erdélyi Muzeum-Egylet könyvtárával közös olvasó teremben megfordult összesen 6603 olvasó, e szerint 10 hó alatt átlag havonként 661, s így naponként 22. Legnagyobb volt a könyvtár használata szeptember, december és ápril havában, a mikor a látogatók száma 57—79 között váltakozott. A hallgatók ismételten 573 beadott indexre szedtek ki könyvet, kivétetett átlalok 1283 mű 2043 kötetben. Ez összegben az erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának használata nincs beszámítva.

A könyvtár naponként nyitva volt 5 óra hosszát. E mellett könyvtárunk állandóan rendelkezésre állott a tudománynyal foglalkozó szakférfiaknak az egyetem kötelekein kívül is; hazai tanintézeteink számos esetben kértek ki könyveket, folyóiratokat; viszont számos esetben volt közvetítő a hazai és külföldi könyvtárokból való kölcsönzésekben.

A könyvtár-helyiség alkalmatlan és szűk voltáról az ismert adatokat ismételhetjük. A helyiségek a szó valóságos értelmében zsúfolva vannak könyvekkel s a kezelés és rendezés munkáját nagyon megnehezíti az a körülmény, hogy télen a helyiségek fűthetlenek, s ez a hivatalnokok és szolgák gyakori betegeskedését okozza. Új helyiségnek építésére különben megtörténtek már az előmunkálatok, melyekhez a szükséges adatok annak idejében fölterjesztettek volt.

Az egyes intézeteknek, rendes évi átalányain kívül, azoknak tanszerekkel való folytatólagos felszerelésére több rendkívüli összeget utalványozott a nagyméltóságú vallás- és közoktatási Minister úr; nevezetesen:

a bonczteni, kórbonczteni és törvényszéki orvostani intézeteknek 1892. júl. 31-én 33,729. sz. a. 5000 forintot;

az élet- és közegészségtani intézeteknek 1892. július 31-én 33,729. sz. a. szintén 5000 forintot; a vegytani intézetnek 1892. márczius 1-jén 7326. sz. a. 1000 forintot; a természettani intézet részére ugyanakkor 500 forintot; a növényteni intézet legsürgősebb szükségleteire, átalányának pótlásaképen, 1892. január 15-én 55,818. sz. a. 1000 forintot

Végre nem hagyhatom megemlítés nélkül, hogy a Minister úr Ő Nagyméltósága a szerényen fizetett egyetemi hivatali és kari irodai személyzetet, valamint a kari és intézeti szolgákat, a múlt tanévben is, összesen 880 forintnyi segélyben részesítette; névszerint kaptak:

Balogh János tanácsjegyző	30	forintot
Balázs Károly quaestor	50	„
Szathmáry Nándor jogkari díjnok	60	„
Ruzsvánszky Béla orvoskari díjnok	25	„
Lázár Ödön bölc. kari díjnok	30	„
Benedek Ferencz egyet. pedellus	30	„
Czenker Arnold jogkari pedellus	30	„
Desbordes Emil rectori szolga	30	„
Borbély Márton könyvtári szolga	35	„
Orbán József orvoskari szolga	25	„
Koncz György mennyst. term. t. kari szolga	25	„
10 orvos-intézeti szolga, egyenként 25 ft.	250	„
2 „ „ „ „ „ 30 „	60	„
Pap Miklós vegyt. int. praeparator	25	„
3 mennyst. term. t. kari szolga, egyen- ként 25 frt	75	„
5 mennyst. term. t. intézeti szolga, egyenként 20 frt	100	„
Összesen: 880 forint.		

* *

Jelentésemet befejezve még egyszer hálás, mély köszönetemet nyilvánítom mindnyájuknak, kik rectori kötelességeim teljesítésében bölc. tanácsaikkal és becses jóakaratukkal támogatni kegyesek voltak.

És most átadom a rectori méltóságot nagyságos Dr. Óvári Kelemen ny. r. tanárnak, mint egyetemünknek a folyó tanévre megválasztott Rector Magnificusának. Meg vagyok győződve, hogy Nagyságod nagy tudományánál, széleskörű ismere-

teinél, nemes ügyszereteténel és ismert tapintatánál fogva egyetemünk kormányzása ezen tanévben a legbiztosabb kezekbe van téve. Kivánom, hogy Nagyságod bölcs kormányja alatt egyetemünk fejlődése, fölvirágozása gyorsabb lépésben induljon, mint eddigelé haladhatott!

I. Melléklet.

Az egyetemi tanárok és tanársegédek irodalmi működése az 1891 - 92. tanévben.

I. A jog- és államtudományi kar.

Dr. Haller Károly.

Az egyetem 1890—91. tanév megnyitásakor, rectorhelyettesi minőségben tartott beszéd. Acta reg. Scient. Universitatis Claudopolitanae Francisco-Josephinae. Anno 1891—92. Fasc. I.

»*Erkölcseinkről.*« A kolozsvári Dávid-Ferencz egyetemen tartott két felolvasás. Megjelent az Unitárius Közlöny 1892. évfolyamában.

Dr. Kolozsvári Sándor és Dr. Óvári Kelemen.

»*Corpus Statutorum.*« III. kötet körülbelül 50 nyomott íven. Most van nyomás alatt.

Dr. Farkas Lajos.

»*A római jog történelme.*« Az alapintézmények az első alakulás szerint. I. kötet. Kolozsvárt, 1892.

Dr. Concha Győző.

»*A cselédekről.*« Felolvasás, megjelent a Fővárosi Lapok 1891. december 15-iki számában.

»*Az államhatalmak megoszlásának elvei.*« Megjelent a Magyar-Jogász-Egyetel értekezései között.

Dr. Lindner Gusztáv.

»Az 1888-dik évi tűzrendészeti kormányrendelet és a még kívánatos reformok.« Megjelent a Magyar Igazságügy 1891. évi folyamának november és deczember havi füzeteiben.

Dr. Pisztóry Mór.

»Az arany valuta behozatala Németországban.« A magyar tud. akademia Lévy díjából jutalmazott pályamű. Budapest. 1891. Lenyomat a »Budapesti Szemle« 1891. évi folyamából. 110 l.

»A tandíjreform eddigi eredményei a budapesti egyetemen.« Nemzet 1892. évi ápril 5-iki száma.

»Kolozsvár lakosságának életfejlődéséről.« A kolozsvári egészségügyi szakosztály 1892. évi január 19-iki ülésén tartott szabad előadás. Megjelent a »Kolozsvár« 1892. évi január 20-iki tárczacikkében.

»A valutáról.« A kereskedők társulatának 1892. márczius hó 19-iki estélyén tartott szabad előadás. Megjelent a »Kolozsvár« 1892. évi márczius hó 22. 23. és 24-iki számaiban.

II. Orvostudományi kar.

Dr. Genersich Antal.

Adatok a trichinosis kóroktanához. Orvosi Hetilap. 1891. Erd. Múz. Értesítője. 1891. 265—286.

Beitrag zur Aetiologie der Trichinose. Erd. Múz. orvostud. Értesítő. 1891.

Hashártyalob újdonszültben a csipőből átlukadása következtében. Gyógyászat. 1891. Erd. Múz. Értesítője. 1891.

Bauchfellentzündung beim Neugeborenen in Folge von Perforation des Ileums. Virchow Archiv. 126. köt. 1891.

Májtályog esete. Féregpeték az epekőben. Orvosi hetilap. 1892. Orv. Term. Értesítő. 1892.

Ein Fall von Leberabscess. Ascaris-Eier im Gallenstein. Erd. Múz. Orvost. Értesítő. 1892.

Geber tanár nekrologja. Orvosi Hetilap. 1892.

Dr. Engel Gábor m. tanár.

Az üszögterhesség öt eset kapcsán. O. H. 1891. 35, 36 sz.

Levelek egy leendő anyához. Egészség folyóirat 1891. VI.

Javaslatok a bábaiügy országos rendezése tárgyában.

Közegészségügyi kalauz 1892. 2. sz.

A kisdud első éve Egészség folyóirat 1892. IV.

Pár szó lelenczügyünk érdekében. M.-Ujság 1892. 173.sz.

Élettani és kórvegytani intézet.

Udránszky László ny. rk. tanár.

A központi idegrendszer kémiai összetételének megváltozásáról a veszettség folyamán. Magy. Orv. Archiv. I. évf. 3. füzet. Budapest, 1892. febr. 15.

Vezetése alól kikerült, tanítványai által irt dolgozatok:

Vas Bernát dr. Nehány újabb fehérjekémlés gyakorlati használhatóságáról. M. O. A. I. évf. 2 f. Bpest, 1891. decz. 15

Tauszk Ferencz dr. és *Vas Bernát dr.*: Nehány lázellenes gyógyszernek befolyása az anyagcserére. M. O. A. I. évf. 3. füzet. Budapest, 1892. febr. 15.

Gara Géza dr. Adatok a bélrothadás kóros megváltozásának ismeretéhez. M. O. A. I. évf. 4. f. Bpest, 1892. apr. 15.

Hirschler Ágoston dr., egyet. magántanár: Adatok a rostonya papaya emésztésének és különösen az ennél észlelhető intermediär globulinképződésnek ismeretéhez. M. O. A. I. évf. 5. füzet. Budapest, 1892. jun. 15.

Gara Géza dr. és *Neumann Szigfrid dr.* Nehány hazai ásványviz hugysavoldó hatása, tekintettel a köszvény gyógyítására. M. O. A. I. évf. 5. füzet. Bpest, 1892. jun. 15.

Kiss Ferencz élet- és kórv. gyak.

A diabetikusok vizeletében előforduló szőlőcukor mennyileges meghatározására szolgáló módszerek összehasonlítása és használhatósága, különös tekintettel a gyakorló orvos igényeire. Megjelent az Erdélyi Múzeum-egylet orv. term. tud. Értesítő 1892. évfolyamának 1-ső füzetében.

«*A Zoth-féle Ürometer ismertetése.*» Egy új módszer a fehérnye mennyileges meghatározására.

Megjelenik az orvos-természettudományi Értesítő 1892. évfolyamának II ik füzetében. (sajtó alatt.)

Dr. Preysz Kornél tanársegéd.

Mikép ejtendők meg a phosphorsav kiválasztására vonatkozó vizsgálatok? Megjelent a «Magyar Orvosi Archiv.» I. évfolyamának 1. füzetében, 1891. okt. 15. Budapest.

Dr. Lechner Károly ny. r. tanár.

Adalék az általános neurosisok alapján kifejlődő kóralakok ismeretéhez. Különleny. a M. O. A. I-ső évf. 1891.

Beiträge zur Kenntniss der allgemeinen Neurosen. Ung. medic. Archiv. Különlenyomat. 1892.

A psyche materialis alapja. O. H. 1892. és különleny.

A tudatosság ténye szellemi életünk eseményeiben. Athenäum. 1892. és különlenyomat.

Közegészségtani intézet.

Dr. Rózsahegyi Aladár ny. r. tanár.

Szaküléseink célja és iránya. Az «Országos közegészségi Egyesület Kolozsvárvidéki Osztályának 1891 $\frac{1}{2}$ -ki Évkönyv»-ében és a «Kolozsvár» 1891-ki 286. és 287. sz.

A veszettségről és az ebtartásról. Az O. K. E. K. O. 1891—2-ki Évkönyvében.

Néhány bevezető szó az évi közegészségi jelentésekhez. Ugyanott.

Kolozsvár vízvezetéke és csatornázásáról, tekintettel a Barcsa-féle véleményre. Ugyanott.

Szerkesztette az O. K. E. K. O. 1891—2-ki Évkönyvét.

Nagy Lajos tanársegéd.

A kolozsvári vigadó közegészségi fogyatkozásairól. Az O. K. E. K. O. 1891—2-ki Évkönyvében, és «Kolozsvár» 1892-ki 80—81. sz.

A kolozsvári nemzeti színház közegészségi fogyatkozásairól. Az O. K. E. K. O. 1891—2-ki Évkönyvében.

Dr. Lőte József ny. rk. tanár.

Szerkesztette az «Értesítő» orvosi szakát.

Dr. Vajna Vilmos egyet. docens.

Abonyi: «*A műfogászat rövid kézikönyve*» cz. művének ismertetése. Megjelent az O. H. 1891. évf. 50. sz.

«*A mélyen fekvő foggyökerek eltávolításáról.*» Orvosi Hetilap 1892. évf. 4. szám.

«*Tartószár (Mandrel) szorító-csavarral, papiros korongok forgatására.*» Odontoscop 1892. évf. II. füzet, megj. kivonatban Zahnärztliches Wochenbl., Hamburg, 1892. évf. 256. sz. Quarterly Circular, published by B. Ash, London, 1892.

«*A fogak lemettségéről.*» Gyógyászat 1892. évf. 27. sz.

«*A fogak eltávolításáról*» bemutatásosokkal. Előadás a magyar orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésén. Brassó, 1892. évf. augusztus 23-án.

Dr. Purjesz Zsigmond ny. r. tanár.

A tuberculin veszélyességéről, megjegyzéssel a gümőkór aetiologiajára nézve. Magyar Orvosi Archivum I. évfolyam. 4. füzet 263 lap és az Erdélyi Múzeum-egylet Orvostermészettudományi Értesítő 1892. XVII. évfolyam.

Dr. Genersich Gusztáv tanársegéd.

Adatok a májtályog kóroktanához. Gyógyászat 1892. 68 lap és Erd. Múzeum-egylet Orvostermészettud. Értesítő 1892. XVII. évfolyam. I. füzet. 1 lap.

Beiträge zur Aetiologie des Leberabscesses. U. o. I. Revue.

Oesophagitis toxica néhány esete. Erd. Múzeum-egylet Orvostermészettud. Értesítő 1892. XVII. évf. I. füzet. 30 l.

Einige Fälle von Oesophagitis toxica. U. o. I. Revue.

A Knoll-féle diuretin hatásáról. »Értesítő« 1892. XVII. II. füzet.

Sebészeti klinika.

Dr. Brandt József egyet. nyilván. rend. tanár.

Az art. temporalis profunda anteriorban székelő aneurysma traumaticum gyógyult esete. Orv. Hetilap 8 sz. Erd. Muz. Értesítő 1891. 2.

Über einen geheilten Fall eines Aneurysma traumaticum der Art. temporalis profunda anterior. Wiener mediz. Blätter Nr. 8.

Noch einmal »Über einen geheilten Fall eines Aneurysma traumaticum der Art. temporalis profunda anterior. Wiener mediz. Blätter. Nr. 31.

A Koch-féle oltásokról, Erd. Muz. Értesítő. 1891. 1.

Hydrocele bilateralis permagna gyógyult esetének bemutatása. Erd. Muz. Értesítő. 1891.

Dr. Höncz Kálmán seb. tanársegéd.

A dermatol sebészeti használatáról. Gyógyászat 46. sz. Erd. Muz. Egl. 1891.

Von dem Nutzen des Dermatol in der Wundbehandlung. Erd. Muz. Értesítő. Revue.

Epispadia és eutrophia vesicae urinae esete. Erd. Muz. Értesítő 1891. 2.

Az ostitis mastoideáról. Orvosi Hetilap 46. 48. sz. 1891.

Dr. Rosenthal Béla seb. másodorvos.

Adatok a bélcsomókuláshoz és bélvarrathoz. Gyógy. 50. 51. 52. szám.

Zur Casuistik der Darmresection und Darmnath. Wiener med. Presse 12. sz. 1892.

Az egészséges és beteg gyermekről. Népszekerüszak.

III. Bölcsészet- nyelv- és történettudományi kar.

Dr. Felméri Lajos ny. r. tanár.

Olvasás, olvasmányok. Erd. Muzeum 1892. márcz. sz.

Egységes középiskola és nemzeti nevelés. Prot. Egyházi és Iskolai lap. 1892. 10. sz.

A nemzeti középiskola. Budapesti Hírlap 1892. febr. 18.

A középiskolai reformértekezéslet vivmányai. Prot. Közl. 9. szám.

A latin nyelv tanítása a középiskolában. Sárospataki Lapok 1892. jun. folyam.

E mellett apróbb közmívelődési értekezés, könyvismertetések az Erdélyi Muzeumban, a Kolozsvárban, Prot. Egyházi és Iskolai lapban, és az Egyetemes Közoktatásügyi Szemlében.

Dr. Szinnyei József ny. r. tanár.

Alak magyarázatok. (Hunfalvy Album.)

A mondat meghatározása. (Magyar. Nyelvőr.)

A szenvedő igék képzése. (U. o.)

Szerkesztette az Erdélyi Muzeumot.

Dr. Schilling Lajos ny. r. tanár.

Emlékbeszéd dr. Szabó Károly tanárról. Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae. Anni 1891—92. Megjelent az Erdélyi Muzeumban is 1892. évf.

Dr. Széchy Károly ny. r. tanár.

Kazinczy Ferencz levelezése. Megjel. az Erd. Muzeum-egylet irodalmi szakosztálya kiadványainak VIII. kötetében és külön kiadásban is. 38 l.

Válassz a feleletre. A Kazinczy-kiadás ügyében. Megjelent az »Erdélyi Múzeum« IX. kötetében. 12. l.

Stecchetti. Aesthetikai tanulmány műfordításokkal. Megjelent a »Kolozsvár« 1891-iki karácsonyi mellékletén.

Vajda Péter élete és művei. Az Eggenberger-féle (Hoffmann és Molnár) könyvkereskedés kiadása. Budapest, 1892. 343. lap.

A magyar szépirodalom történetéről. Megjel. az »Irodalomtörténeti Közlemények« 1892. évfolyamának II. füzetében. 14 lap.

A protestáns pápens és sajtó. Dr. Ballagi Géza könyvről. Megjel. a »Prot. Közlöny« 1892. évfoly. 18. számában.

Apróbb irodalomtörténeti és kritikai cikkek az »Erdélyi Múzeum« füzeteiben.

Dr. Pecz Vilmos ny. r. tanár.

Az analogia a görög szavak képződésében. Hunfalvy Album. Budapest, Hornyánszky.

»Christopulos.« Erdélyi Muzeum.

»Konstantinos Rigas.« Erdélyi Muzeum.

Ismeretések, bírálatok és egy új-görög nyelven írt szövegkritikai megjegyzés az Egyetemes Philol. Közlönyben és Erd. Muzeumban.

»Aristophanes szotopei« új-görög nyelven. Bemutatva 1892. május 2-án a Magy. Tud. Akademiában.

Dr. Szádeczky Lajos ny. r. tanár.

A Habsburgház lengyel királyságra törekvése a XVI. században. Erd. Muzeum 1892. évf. I., II. és III. füzeteiben

és külön nyomtatban. Ugyanebből felolvasás az Erd. Muzeumi szakoszt. febr. ülésén.

Fogarasi történeti emlékek. (6—700 levél bemutatása a régi fogarasi várbeli és a Nagy-berivói Boér család levéltárából, s azoknak az Erd. Múzeum könyvtára számára való felajánlása) felolvasás az Erd. Muzeumi szakoszt. máj. ülésén. — A Fogaras történetéről szóló tanulmány megjelenik az Erd. Múzeum júniusi és szeptemberi (VI. és VII.) füzetében és külön nyomtatban.

Szerémi György élete és emlékirata 1476—1543. Kutfő tanulmány. Felolvastatott a M. Tört. Társulat márcziusi ülésén. Megjel. a M. Tud. Akadémia II. o. Értekezései között 7. sz. 82. l.

Szerémi emlékirata kiadásának hiányai. A bécsi kodex alapján az akadémiai kiadvány kritikája, kijavítása és pótlása felolv. a M. Tud. Akadémia II. o. Értekezései 8. számában, 46 l.

Kirándulás a Negojra. Tourista cikk, az »Erdély« az Erdélyi Kárpátgyelet értesítője) IV. és V. füzetében.

Kovácsóczy Farkas a Báthoryak kancellárjának levelezése a M. Tört. Társ. 1892. IV. füzetében.

Dr. Ferenczi Zoltán m. tanár.

Petőfi tanuló évei Aszódon és Selmecczen. Erdélyi Múzeuml. bölcs. szakoszt. kiadv. 1890.

A Bacon-Shakespeare kérdéséről. U. ott. 1891. (Két közlemény.)

Adalékok a magyar regényirodalom történetéhez. U. ott. 1892.

Cserei Mihály ismeretlen költeményei. Irodalomtört. közlemények. 1891.

Lapok Petőfi Sándor naplójából. Előszóval és jegyzetekkel. Megjelent önálló füzetben Kolozsvár. 1891. Gámán örökösök nyomda.

Szerkesztette a »Petőfi-múzeum« cz. irod. történeti folyóiratot 1891-ben mint társszerk. és 1892-től mint egyedüli szerk. s mint ilyen számos a költő életére vonatkozó

biographiai, bibliographiai és aesthetikai tárgyú czikket irt ; főbbek: *Szemere Pál és Petőfi* (2 közl.), *Petőfi föllépte Vörösmarty ellen 1848-ban* (3 közl.), *Petőfi az Egyenlőségi társulatban*, *Petőfi művei a folyóiratokban 1842—49-ig* (5 közl.) *Bibliographica* (3 közl.), *Adatok Petőfi »Halld-e szív szivem« cz. költ.-éhez*, *Petőfi mint tanuló Kecskeméten*, *Petőfi és Horatius* (3 közl.), *Petőfi hírlapi cikkei 1848-ban* (4 közlemény) etc.

Széchenyi emlékezete. Születésének 100 éves évfordulóján. Kolozsvár 1891.

A gyermekek Shakespeare tragoediáiban. Felolvasás az Erd. Irod. Társ. ban. Megj. Család és Iskola 1892. 1—3 sz.

Több bírálat, apróbb irodalomtört. czikk, etc. Pesti Naplóban, Kolozsvárban, Erdélyi Muzeumban.

IV. A mennyiségtan-természettudományi kar.

Dr. Koch Antal ny. r. tanár.

Beszéd, melylyel a kolozsvári m. kir. Ferencz-József tud. egyetem rectori székét elfoglalta és az 1891—92. tanévet megnyitotta. (Acta reg. Scient. universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae. Anni 1891—92. Fasc. I.)

Beszéd, melylyel az 1891. december 14-én rendezett Szabó Károly emlékünnepelet megnyitotta. (Acta reg. Scient. Univ. stb. Fasc. II.)

Beszédek, melyekkel az 1892. május 29-iki pályadíjkiosztási ünnepélyt megnyitotta és befejezte. (Acta reg. Scient. etc. Fasc. III.)

Erdély újabbkori földfejlődéséről. Emlékkönyv a kir. m. Természettudományi Társulat félszázados jubileumára. 1892. 442—452. l.

Földtani észleletek az erdélyi medencze különböző pontjain. (Jelentés az Erdélyi Múz.-egylet megbízásában a múlt nyáron tett földtani kirándulások eredményeiről.) Értesítő. II. Term. tud. szak. I. füz. 65—78. l. és II. füz. 241—255. l.

Geologische Beobachtungen an verschiedenen Punkten des Siebenbürgischen Beckens. Ugyanott. Revue I. füzet. 108—117. l. és II. füz. 334—340. l.

Herbich F. romániai krétafaunájának helyesbített meghatározása. (Könyvismertetés.) Ugyanott. I. füz. 79. l.

Ugyanaz német nyelven. Ugyanott. Revue 118 l.

Ujabb erdélyi ősméltós-leletekről. Ugyanott I. füz. 94. l.

Neuere Funde von Säugethierresten in Siebenbürgen. Ugyanott. Revue 123. l.

Felentés az erdélyi Muzcum ásvány-földtani osztályának állapotáról és gyarapodásáról az 1891-ik évben. Értesítő II. Term. t. szak. 1892. I. füz. 87. l.

Magyarország erdélyi részeinek átnézetes földtani térképe. A legujabb adatok nyomán összeállította és festette. Bemutatva és megbeszélve a m. Orvosok és természetvizsgálók Brassóban tartott XXVI. nagygyűlése term. tud. szakosztályában.

Szerkesztette az erd. Muzeum-egylet orvos-term.-tud. szakosztálya Értesítőjének term. tud. füzetait és azoknak idegen nyelvű Revue-jét.

Felügyelete alatt intézetében készült: *Erdély tertiär Ostracodái* (I. táblával). Héjjas Imre tanárjelölttől. Értesítő. II. Term. tud. szak. 1892. II. füz. 153. l.

Dr. Martin Lajos ny. r. tanár.

A madárrepülés ált. elmélete. IV. közl. (Az erd. Muz. Értesítője 1892-ről.)

Bemerkungen zu Lilienthal's Vogelflug etc. című munkához (a Berliner Zeitschrift zur Förderung der Luftschiffahrt 1892. évi febr. havi füzet.)

A mennyiség tan szerepköre a tudományok terén. Felolvastatott az egyetemnek 1892. május 29-iki pályadíj-osztó gyűlésen. (Acta reg. Scient. Univ. Claudiop. etc. Fasc. III.)

Dr. Kanitz Ágost ny. r. tanár.

»Az általános Növénytan Alapvonalai« különös tekintettel egyetemi előadásaira. II. Szövektan 221—316. lap. Kolozsvárt, 1892. 8°.

»A növénytani gyűjtemények eredményei gróf Széchenyi Béla keletázsiai útjából (1877—1880) *Plantarum in expeditione speculatoria comitis Béla Széchenyi a Ludovico de Lóczy in Asia centrali collectarum enumeratio.*» Hét táblával, Kolozsvár, 1891. 67. ll. »Gróf Széchenyi Béla keletázsiai útjának tudományos eredményei.« II. köt. Budapest, 775. sk. ll. 4°.

A »Köstelek« cz. mezőgazdasági folyóirat »Gazdasági Növénytan« cz. rovatát vezette és annak jelentékeny részét maga dolgozta.

»Megemlékezés Hedwig Fánosról.« Felolvasatott Brassóban a m. Orvosok és természetvizsgálók első közgyűlésén. (Jegyzetek nélkül és némi rövidítéssel megjelent a »Kolozsvár« VI. 1892. évf. 192. 193. sz.)

Azonkívül több apró növénytani ismertetés, illetőleg jelentés szaklapokban.

Dr. Fabinyi Rudolf ny. r. tanár.

a) »Múlt és jelen a chemiában.« Sorozatos népszerű előadások.

I. »A bölcsék köve.« Megjelent az Erd. Muz. egylet orvos-természettudományi szak. kiadványaiban.

II. »Az elemek« Ugyanott.

b) »A vegykísérleti állomás vezetése.« Számos ásvány, víz, élelmi szer, bor, cognac, stb. vizsgálat. Vélemények törvényszéki ügyekben.

Dr. Vályi Gyula, ny. r. tanár.

A harmadrendű görbék elméletéhez. (Harmadik közlemény.) A math. és term. tud. értesítő 1891. októberi füzetében.

A másodrendű felületek osztályozásáról. A mathematikai és physikai lapok 1892. áprilisi füzetében,

A negyedrendű és első fajú térbeli görbékről. A math. és term. tud. értesítő 1892. júniusi füzetében.

Dr. Farkas Gyula ny. r. tanár.

A) Észrevételek az egyenletes és állandó elektromos áramlás elméletére:

1. A Galvani áramlással kapcsolatos elektrosztatikai állapotról.

2. Vonalos áramlás skáláris elektromagnesi potentialisának egy alakjáról.

3. Az elektromagnesi tömegmozgató hatás elemi törvényeiről.

Megjelent az Erdélyi Múzeum-egylet orvos-természettudományi Szakosztályának Értesítőjében az 1892. évi természettudományi II. füzetében.

B) Részt vett ennek az Értesítőnek a szerkesztésében.

Dr. Apáthy István ny. r. tanár.

1. *A ducsejtek és az idegsejtek közötti különbségről.* (Kivonat egy nagyobb összehasonlító szövettani tanulmányból.) Gyógyászat. XXXI. évf. 10 és 11. sz. 1891.

Az izom- és idegrostok primitív fibrillumairól s a protoplasma szerkezetéről általában. Orvos-term. tud. Értesítő XV. évf. 1890.

Az egysejtű állatok a többsejtűek szempontjából. (Egyetemi előadások.) I. Fejezet: *Az élet s a szerveetlen élő lények.* Orvos-term. tud. Értesítő. XVI. évf. 1891.

Ugyanaz. II. Fejezet: *A szervezett sejt és életműködései.* (A Karyokinesis új elmélete. U. o. sajtó alatt.)

Ueber die Schaumstructur hauptsächlich bei Muskel- und Nervenfasern. Biologisches Centralblatt. Bd. XI. N. 3. Nachtrag. U. o. Nr. 4.

A magyarországi hérvizek Piócsáiról. Előadás a Természettudományi Társulatnak 1888. évi deczemb. havi szakülésén. Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhez. 1891.

Az egysejtű állatok a többsejtűek szempontjából. III. Fejezet. Értesítő (orvos-term.-tud.) 1891. 376. sz.

Kritische Bemerkungen über das Frenzel'sche Mesozoon Satinella. Biolog. Centralblatt. Bd. XII. 1892.

Az egysejtű állatok a többsejtűek szempontjából. IV. Fejezet. Értesítő (orvos-term.-tud.) 1892.

Pleurosigma angulatum und das Lendl'sche-Mikroskop. Zeitschr. f. Wissenschaftl. Mikroskopie etc. Bd. VIII. 1892.

Contractile und leitende Primitivfibrillen. Mittheilungen aus der Zoologischen Station v. Neapel. 10. Bd. 1892.

Állattani előadások, bevezetésiül az élettudományba. I. szakasz. Kolozsvár, 1892.

Erfahrungen in der Behandlung des Nervensystems für histologische Zwecke. I. Mittheilung: Methylenblau. Zeitschr. f. Wissensch. Mikroskopie. 43, etc. Bd. IX. 1892. p. 15—37.

Dr. Pachinger Alajos magántanár.

A kolozsvári bogárgyűjtő.

Tanulmányok az élősdű állatok köréből.

Dr. Pfeiffer Péter tanársegéd.

Az energia átalakulása. Erd. Muzeum-egylet orvos-term. tud. Értesítője. XVII. évf. Népszerű szak. I. füz.

Dr. Nyiredy Géza tanársegéd.

Segédkezés a vegykísérleti állomás teendőiben.

Dr. Ruzitska Béla tanársegéd.

a) *Tanulmányok a chemia köréből.* 1. Az elektrolysis köréből; 2. a Sacharinról és mennyileges meghatározásáról. Tudori értekezés. Megjelent az Erd. Muz.-egylet orvos-term. tud. kiadványaiban.

b) *Felentékeny számú analysis a vegykísérleti állomás ügyköréből.*

Dr. Lőrenthey Imre tanársegéd.

Adatok az erdélyi tőzegtelepek faunájához. Értesítő 1892. II. term.-tud. szak. II. füz. 267. l.

II. Melléklet.

A tanító személyzet létszáma.

A jog- és államtudományi karnál ny. rendes tanár . . .	13
» » » » » rendkiv. tanár . . .	1
» » » » » magán tanár . . .	2
» » » » » előadó . . .	1
Az orvostudományi karnál ny. rendes tanár . . .	11
» » » » » rendkiv. tanár . . .	1
» » » » » helyettes tanár . . .	2
» » » » » magán tanár . . .	5
» » » » » tanársegéd . . .	14
» » » » » műtőnövendék . . .	6
» » » » » díjazott gyakornok . . .	12
» » » » » díjazatlan » . . .	8
A bölcs., nyelv- és történett. karnál ny. rendes tanár . . .	12
» » » » » » » » » rendk. tanár . . .	1
» » » » » » » » » magán tanár . . .	2
» » » » » » » » » magántanító . . .	3
A mennyiségtan-természettudományi karnál rendes tanár . . .	8
» » » » » » » » » magán tanár . . .	2
» » » » » » » » » tanársegéd . . .	5
» » » » » » » » » vegyész-növ. . .	3

III. Melléklet.

Az 1891—92-ik tanévben hirdetett előadások	Jogi kar			Orvosi kar			Bölcs., nyelv- és történettud. kar			Math. természet-tudományi kar		
	heti óra	tárgy	tanár	heti óra	tárgy	tanár	heti óra	tárgy	tanár	heti óra	tárgy	tanár
	száma			száma			száma			száma		
<i>I-ső félévben:</i>												
Rendes tanár által	92	26	13	105	25	11	71	32	10	64	20	8
Rendkívüli tanár által	2	1	1	5	1	1	4	2	1	—	—	—
Helyettes tanár által	—	—	—	10	4	2	—	—	—	—	—	—
Magántanár által	4	2	2	14	6	5	4	2	2	4	2	2
Tanító által	3	1	1	—	—	—	13	7	3	—	—	—
Gyakorlatok	—	—	—	48	10	8	—	—	—	149	9	6
Összesen	101	30	17	182	46	27	92	43	16	205	31	16
<i>II-ik félévben:</i>												
Rendes tanár által	88	22	14	109	25	9	80	37	12	71	21	8
Rendkívüli tanár által	2	1	1	9	3	1	4	2	1	—	—	—
Helyettes tanár által	—	—	—	13	4	2	—	—	—	—	—	—
Magántanár által	4	2	2	2	1	1	7	2	2	4	2	2
Tanító által	3	1	1	—	—	—	11	6	2	—	—	—
Gyakorlatok	—	—	—	54	11	7	—	—	—	144	10	5
Összesen	97	26	18	187	44	20	102	47	17	219	33	15

IV. Melléklet.

Az 189¹/₂. tanévben a holozsvári orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság előtt

állott:	alapvizsgálatra					szakvizsgálatra					paed. vizsgálatra					Megjegyzések.
	jelent- kezett	vissza- lépett	bukott	sikerral állotta ki	jelent- kezett	vissza- lépett	írásbeli bukott	szóbeli bukott	sikerral állotta ki	jelent- kezett	vissza- lépett	bukott	sikerral állotta ki			
Classica philológiából	7	2	2	3	9	—	1	1	7	4	—	—	4	a) Az alapvizsgálatra jelentkeztek közt volt ismétlő 5; működő tanár 5; egyházi rendből való, illetve theológiát végzett r. kath. 14, ev. ref. 2. b) A szakvizsgálatra jelentkezők közt volt ismétlő 6; működő tanár 26; theológiát végzett: r. kath. 19, ágostai hitv. 7. c) A paedagogiai vizsgálatra jelentkezettek közt ismétlő 4; theológiát végzett 13. d) Oklevél kiállított az 189 ⁷ / ₂ . tanévben 17, még pedig egy a múlt évről és 16 a folyó évről.		
Magyar-latinból	10	1	1	8	6	1	3	—	2	3	—	—	3			
Magyar-németből	2	2	—	—	2	—	2	—	—	1	—	—	1			
Magyar-románból	1	—	—	1	2	—	1	—	1	—	—	—	—			
Német-latinból	—	—	—	—	4	1	—	—	3	2	—	—	2			
Román-latinból	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—			
Történelem-latinból	5	1	—	4	3	1	2	—	—	1	—	—	1			
Történelem-földrajzból	2	—	—	2	2	1	—	—	1	1	—	—	1			
Mennyiségtan-termé.-ből	9	2	—	7	9	2	1	—	6	2	—	2	—			
Természetrájk-földr.-ből	6	1	—	5	4	—	1	—	3	4	—	—	4			
Természetrájk-vegytan	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Harmadik tárgyból	5	—	—	5	2	—	1	—	1	—	—	—	—			
Összesen	48	9	3	36	44	6	12	1	25	18	—	2	16			
				azaz 73 ⁰ / ₁₀₀					azaz 56 ⁸ / ₁₀₀				azaz 88 ⁰ / ₁₀₀			

V. Melléklet.

Az 1891—92. tanévben tanári oklevelet kaptak :

Folyó szám	<i>A tanárjelölt neve</i>	<i>Szakja</i>
1	Szabados Ede	magyar-német
*2	Báthory Gyula	magyar-latin
3	Nemes Dénes Felix	természettan-földrajz
4	Kohányi Emil Ferencz	történelem-latin
5	Molnár József	görög latin
6	Novotny Alfons Sándor	német-latin
7	Martinkó Mihály	görög-latin
8	Budaházy Imre dr.	természettan-földrajz
9	Kalcsok Leó	történelem-földrajz
10	Buchholzer Ernő	német-latin
11	Grigoritia Pompeius	természettan-földrajz
12	Kőrösy György dr.	magyar-latin
13	Scheiner Márton	görög-latin
14	Czimmermann János	magyar-latin
15	Gassner János	görög-latin
16	Bodnár Bertalan	természettan-földrajz
17	Kölln Gyula Norbert	magyar-latin

A *gal jelölt vizsgálatát már a múlt évben fejezte be, de oklevelét csak a folyó évben vette ki.

VI. Melléklet.

Az egyetem által kezelt alapok állása az 1891—92. tanév végével.

Pfenningsdorf-féle alapítvány	10,849	frt	69 ¹ / ₂	kr.
Peiellé István-féle alapítvány	10,757	»	88	»
Trefort-féle alap	3,220	»	—	»
Mártonffy-Koncz-féle alapítvány	2,369	»	42	»
K. Papp Miklós-féle alapítvány	2,000	»	—	»
Maizner János féle alapítvány	1,200	»	—	»

Magyar-francia bizt. társaság alapja	828	»	05	»
Kanitz Ágost-féle alapítvány . . .	628	»	10	»
K. Biasini Domokos alapítvány . . .	496	»	27	»
Dr. Brassai Sámuel alapítvány . . .	344	»	19	»
Dr. Schulek Vilmos alapítványa . . .	632	»	28	»
Eötvös alapítvány	234	»	37	»
Összesen . . .	33,560	frt	25 $\frac{1}{2}$	kr.

VII. Melléklet.

A tanulók létszáma az 1891—92. tanév I. félévében.

	rend	rendk.	Összesen.
A jog- és államtudományi karban	253	24	277
Az orvostudományi karban . . .	139	3	142
A bölcs.-nyelv.-törtt. karban . . .	87	3	90
A math. term. tud. karban . . .	32	4	36
I. éves gyógyysz. hallgató . . .	—	—	31
II. „ „ „ . . .	—	—	46
Összesen . . .			622

A II. félévében.

	rend.	rendk.	Összesen.
A jog- és államtudományi karban	220	22	242
Az orvostudományi karban . . .	136	5	141
A bölcs.-nyelv.-törtt. karban . . .	80	4	84
A math. term. tud. karban . . .	31	1	32
I. éves gyógyysz. hallgató . . .	—	—	30
II. „ „ „ . . .	—	—	46
Szülésznő	—	—	36
Összesen . . .			611

VIII. Melléklet.

A hallgatóság számának tanévek szerinti kimutatása az egyetem alapításától kezdve. *)

Tanévben	Félév	Jogi	Orvosi	Bölcs. nyelv történelmi	Mennyis. termtud.	Összesen	Gyógy- szerész.	Együttesen
		k a r o k b a n						
187 ³ / ₃	I.	173	27	21	32	253	5	258
	II.	158	28	16	26	228	5	233
187 ³ / ₄	I.	154	46	43	52	295	11	306
	II.	135	41	39	46	271	18	289
187 ⁴ / ₅	I.	170	51	55	66	342	24	366
	II.	163	48	52	64	327	26	353
187 ⁵ / ₆	I.	187	65	66	67	385	32	417
	II.	170	57	48	56	331	32	363
187 ⁶ / ₇	I.	164	74	67	62	367	24	391
	II.	152	74	62	61	349	23	372
187 ⁷ / ₈	I.	185	81	72	62	400	23	423
	II.	170	79	70	54	373	24	397
187 ⁸ / ₉	I.	208	72	66	60	406	16	422
	II.	193	68	68	52	381	19	400
187 ⁹ / ₈₀	I.	212	88	74	62	436	26	462
	II.	194	87	68	53	402	25	427
188 ⁰ / ₁	I.	228	96	71	46	441	29	470
	II.	217	90	64	39	410	28	438
188 ¹ / ₂	I.	225	100	67	42	434	22	456
	II.	207	93	68	43	411	20	431
188 ² / ₃	I.	227	93	71	39	430	26	456
	II.	222	94	59	42	417	24	441
188 ³ / ₄	I.	235	108	66	33	443	23	465
	II.	224	104	58	27	413	23	436
188 ⁴ / ₅	I.	232	106	63	32	433	23	456
	II.	224	110	58	30	422	22	444
188 ⁵ / ₆	I.	256	120	65	29	470	34	504
	II.	247	114	66	26	453	34	487
188 ⁶ / ₇	I.	253	126	55	22	456	43	499
	II.	256	127	51	23	457	45	502
188 ⁷ / ₈	I.	255	141	60	31	487	47	534
	II.	251	131	57	30	469	43	512
188 ⁸ / ₉	I.	243	138	69	36	486	49	535
	II.	233	133	67	33	466	53	519
188 ⁹ / ₉₀	I.	232	156	86	35	509	56	565
	II.	208	138	87	32	465	58	523
189 ⁰ / ₁	I.	268	150	85	39	542	65	607
	II.	227	148	78	38	491	63	554
189 ¹ / ₂	I.	277	142	90	36	545	77	622
	II.	242	141	84	32	499	76	575

*) Az Almanach szerint.

IX. Melléklet.

Tandijak kimutatása.

1. Az 1891—92. tanévben befolyt tandijak:

Az első félévben	14,171 frt 92 kr.
A második félévben	12,949 » 15 »
Összesen	27,121 frt 07 kr.
Ezen összegnek az állampénztár részére első ötös százaléka tett	1356 frt 17 krt

2. Az 1891—92. tanév első felében az egész tandij alól fölmentetett:

16 joghallgató	355 frt 95 kr.
6 orvostanhallgató	142 » 80 »
18 bölcsész-, nyelv- és történettud. hallgató	211 » 05 »
4 math. term. tud. hallgató	102 » 90 »
Összesen	812 frt 70 kr.

3. Az 1891—92. tanév első felében féltandij alól fölmentetett:

24 joghallgató	264 frt 20 kr.
15 orvostanhallgató	221 » 51 »
9 bölcsész-, nyelv- és törtt. hallgató	29 » 39 »
2 math. term. tud. hallgató	27 » 29 »
Összesen	542 frt 39 kr

4. Az 1891—92. tanév második felében egész tandij alól fölmentetett:

12 joghallgató	310 frt 35 kr.
7 orvostanhallgató	206 » 55 »
25 bölcsész-, nyelv-, történettud. hallgató	410 » 55 »
2 math. term. tud. hallgató	46 » 20 »
Összesen	973 frt 65 kr.

5. Az 1891—92. tanév második felében feltandij alól
fölmmentetett:

35 joghallgató	507	frt	55	kr.
6 orvostanhallgató	74	»	90	»
17 bölcsész-, nyelv-, történettud. hallgató	60	»	42	»
3 math. természettudományi hallgató .	23	»	25	»
Összesen	666	frt	12	kr.

X. Melléklet.

Ösztöndíjat élveztek.

300 frtos allami ösztöndíjat:

	Összeg.
6 joghallgató	1350
5 orvostanhallgató	1500 »
4 bölcs.- nyelv-történettud. hallgató	1200 »
4 math. természettud. hallgató .	1100 »
15 középisk. tanárképző int. hallgató	4500 »

Más alapítványból:

65 joghallgató	8030 »
22 orvostanhallgató	4697 »
21 bölcs.- nyelv-történettud. hallgató	5221 »
3 math. termittudom. hallgató .	620 »

Katonai ösztöndíjat:

11 orvostanhallgató	4700 »
Kiosztatott 1 hallgatónak a Peielle- féle alapítvány kamataiból . .	40 »
1 hallgatónak a Mártonffy-Koncz- féle alapból	91 »
2 hallgatónak a K. Papp Miklós- féle alapból	100 »
4 hallgatónak a Pfenningsdorf-féle alapból	350 »

A Kolozsvár városi pályadíj összegből nyert :

	Összeg
9 joghallgató	490 »
8 orvostanhallgató	510 »
12 bölcs.-nyelv.-történettud. hallgató	760 »
5 math. természettudom. hallgató	310 »
Ösztöndíjak és jutalomdíjak összege:	35,569 ft.

XI. Melléklet.

Szigorlatok és vizsgálatok.

1. Szigorlat volt :

a jog- és államtudományi karban . . .	208
az orvosi karban	80
a bölcsész-, nyelv- és történettud. karban	8
a math. természettudományi karban . .	4

2. Gyógyszerészeti szigorlat volt :

I-ső éveseké	29
II-od »	37

3. Középiskolai tanári alapvizsgálat volt :

a nyelvtudomány-történelmi szakokban .	27
a mennyiségtan-természettud. szakokban .	21

Középiskolai szakvizsgálat volt :

a nyelvtudomány-történelmi szakokban .	29
a mennyiségtan-természettud. szakokban .	15

Középiskolai paedagogiai vizsgálat volt . . . 18

4. Ezeken kívül volt a jog- és államtud. karban :

I-ső alapvizsgálat	89
II-ik »	92
jogtudományi államvizsga	17
államtudományi államvizsga	32
az orvostudományi karban elővizsga . .	102

XII. Melléklet.

Doktorokká avattattak:

Jogtudományi doktorrá	33
Allamtudományi doktorrá	9
Canonjog doktorrá	1
Egyetemes orvos doktorrá	26
Bölcsészetdoktorrá	11
Gyógyszerész-doktorrá	1
Szülésmesteri fokozatot nyert	—
Gyógyszerézmesteri fokozatot nyert	28
Szülésznői oklevelet nyert	36
Összesen kiállított oklevél	145

Névszerint pedig doktorokká avattattak a következők:

a) A jog- és államtudományi karban

jogtudományok doktora:

- Pallay M. Béla, 1891.
 Schwarcz Sándor, 1891.
 Menyhárt Gáspár, 1891.
 Ferencz Károly, 1891.
 5 Popovics Constantin, 1891.
 Fodor Gyula, 1891.
 Fuchs Salamon, 1891.
 Gothárd Zsigmond, 1891.
 Frankó László, 1891.
 10 Erdélyi János, 1891.
 Hollósy Kálmán, 1891.
 Leuchtmann Lipót, 1892.
 Brán Jenő, 1892.
 Finkey Ferencz, 1892.
 15 Marinkás Aurél, 1892.
 Kovács László, 1892.
 Maniu Cassius, 1892.
 Kollarik József, 1892.
 Fried Sámuel, 1892.

- 20 Sántha Károly, 1892.
 Sárffy Elek, 1892.
 Dimitrievics Izidor, 1892.
 Fehér Dezső, 1892.
 Szabó Imre, 1892.
- 25 Ferenczi Géza, 1892.
 Apáthy Árpád, 1892.
 Keresztes Sándor, 1892.
 Rosenthal Adolf, 1892.
 Varga Antal, 1892.
- 30 Bartha Imre, 1892.
 Hindy Ottó, 1892.
 Obetkó Dezső, 1892.
 Külley Pál, 1892.

államtudományok doktora:

- Gróf Almásy Imre, 1891.
 Wolff Gerő, 1891.
 Lengyel Sándor, 1892.
 Bakats Béla, 1892.
- 5 Franzl Alajos, 1892.
 Simkovits Ottó, 1892.
 Szabó Orest, 1892.
 Dr. Hódy Sándor, 1892.
 Ery Márton, 1892.

canonjog doktor:

- Dr. Rézbányai József, 1891.

b) az orvosi karban

egyetemes orvosdoktor:

- Solymosy István, 1891.
 Blassek Béla, 1891.
 Székely Dezső, 1891.
 Ehrenberger Ferencz, 1891.
- 5 Elekes János, 1891.

- Csiky L. János, 1891.
 Donogány Zakariás, 1891.
 Papp Gábor, 1891.
 Kassay Kálmán, 1891.
 10 Koncz Imre, 1891.
 Dézsi Pál, 1891.
 Egry J. Károly, 1891.
 Kiss Dezső, 1892.
 Demsinszky Ödön, 1892.
 15 Bogár Kálmán, 1892.
 Karácson István, 1892.
 Voith Mihály, 1892.
 Adler Sándor, 1892.
 Abt Jenő, 1892.
 20 Wettenstein Jenő, 1892.
 Fornet Elemér, 1892.
 Maizner János, 1892.
 Iléni Mátyás, 1892.
 Sűkösd Jenő, 1892.
 25 Wettenstein Áron, 1892.
 Petrik Lőrincz, 1892.

gyógyszerészdoktor:

- Batáry Imre, 1892.
- c) *A bölcsezet-, nyelv- és történettudományi, valamint a mennyiségtan-természettudományi karban*
- Pácz Sándor, 1891.
 Chetianu Ambrus, 1891.
 Suták József, 1892.
 Popu Constantin, 1892.
 5 Ruzitska Béla, 1892.
 Nicora János, 1892.
 Gyalui Farkas, 1892.
 Csallner Alfréd, 1892.
 Kein Felix, 1892.
 10 Tüdős István, 1892.
 Radu János, 1892.

XIII. Melléklet.

Segélyegyletek.

1. Joghallgatók segélyegyletének tőkéje	10,474	frt	16	kr.
segélyezésre fordított 160 frt — krt				
1. Orvostanhallgatók segély- és önképző-				
egyletének tőkéje	7,302	»	56	»
segélyezésre fordított 240 frt				
3. Középisk. tanárjelöltek segélyegyl. tő-				
kéje	4,020	»	34	»
segélyezésre fordított 182·88 frt				
4. Gyógyszerészethallgatók segély-egy-				
letének tőkéje	2,870	»	26	»
segélyezésre fordított 120 frt				
Összesen . .	24,667	frt	32	kr.

II.

BESZÉD,

MELYLYEL

ÓVÁRI KELEMEN

*jogtudor, köz- és váltóügyvéd, az európai és magyar jogtörténet ny. r.
tanára, a magyar tudományos akadémia l. tagja, az első alapvizsgálat
e. i. másodelnöke, a jog- és államtudományi karnak az 1880°/₁- és 1884°/₅
években volt dékánja s ez egyetemnek e. i. rectora*

AZ 189²/₃ TANÉVET MEGNYITOTTA.

Mélyen tisztelt egyetemi Közgyűlés!

A világegyetemnek, ez óriási organismusnak örök rendje, mely minden létezőt kérlelhetetlenül vet a maga hatalma alá; a benne uralkodó bámulatos harmonia, mely a gondolkozó szellemet ellenállhatatlan erővel varázsolja el: hasonszerű erők szakadatlan összműködése s ellentétesek folytonos küzdelme útján, valósul meg. Bármikor s bármerre is irányozza tekintetét a fürkésző szem, mindenkor s mindenütt élénk mozgás, pezsgő élet, s ennek nyomában a létező állapotoknak folytonos változása, átalakulása tárul fel előtte. Szigorú elemzés, gondos egybevetés, a tapasztalati adatoknak nagy halmozásával megdönthetetlenül bizonyítja egyrészt az időrendben egymást követő állapotok geneticus összefüggését, azt, hogy a megelőző állapot a következő csirájában tartalmazza, másrészt pedig a változásnak haladó fejlődés értelmében való folyását, azt, hogy minden következő állapot az előzőhöz képest természetes gyarapodást mutat oly elemekben és tulajdonságokban, melyek segítségével az organismus a maga funkcióját mind tökéletesebben végezheti, individualitását mind teljesebben érvényesítheti.

A világegyetem eddigi fejlődését egész nagyszerűségében fennen hirdetik ama kisebb-nagyobb organismusok, melyekre az önön erejéből tagolódt, a melyek mindenike külön életet él, de egyúttal, mint szerves rész, az egésznek egységes életében is vesz részt. Ezek közt a legtökéletesebb s legjelentősebb organismus az emberiség, mely saját természeténél fogva ép úgy van szükségképen fejlődésre utalva, mint bármely más organismus; de, mert a benne rejlő erők a többiénél sokkal magasabb fokban hatványozhatók s tényleg hatványozottabbak is, egyszersmind magasabb rendű functiókat is végezhet, nagyobb mérvben fejlődhetik is, mint a többiek. E különbséget röviden akként jelezhetjük, hogy míg a többi organismusnak csak természeti, az emberiségnek ezen felül még szellemi élete is van.

E szellemi élet, mely a természetivel állandó kölcsönhatásban áll, ezzel együttesen egy nagyobb szerves egységet képez: az emberi culturába olvadó nyelvben, vallásban és erkölcsben, művészetben és tudományban, gazdaságban, jogban és államban tükröződik vissza. Megannyian önálló, de szervesen összefüggő ágai ezek a szellemi életnek, külön nyilvánulásai az azt mozgató különféle szellemi erőknek; mindegyiknek van a többitől többé-kevésbé befolyásolt saját változatos élete, tanulságos története. A legkiválóbb köztük, mintegy koronája valamenynyiöknek a dúsan szétágazó tudomány.

Mai székfoglaló értekezésem számára az anyagot e fényesen ragyogó korona egyik legértékesebb drágaköve a jogtudomány szolgáltatja; középkori

történetét kísértem meg általános körvonalaiban ecsetelni.¹⁾

A nyugtot nem ismerő fáradhatatlan szellem csak évezredekén át tartó megfeszített munka árán jutott odáig, hogy a jogélet jelenségeit, az összes életjelenségeknek egyik sajátos, külön csoportjaként ismerje fel, ezeket külön megfigyelésének, okaikat külön vizsgálatának, állandó viszonyaikat, törvényeiket önálló kutatásának tárgyává tegye. A mívelődésünk legelső szálaait fonó keleti népek a jogi jelenségeket a vallásiaktól, a szabadságunk bölcsőjét ringató, az eszményiért rajongó hellenek pedig az erkölcsiektől nem tudták még megkülönböztetni, külön jogtudománya sem amazoknak, sem ezeknek nem volt. A görögök ugyan elmélkedtek egyes jogi kérdések fölött is; de ez elmélkedések sem külön jogtudományiak, hanem általános bölcséletiek, nem önálló czélúak, hanem merően a philosophia czéljainak alárendeltek. Bizonyosságunk e mellett Aristoteles, ki a rhetoricáról szóló két iratában a jog különböző fajainak definitióját, a történetileg legelső pertant, nevezetesen a bizonyítás tanának elemeit és a jogi interpretatio tanát adja, de csakis azért,

¹⁾ Ez értekezésben felhasználtattak: Savigny: Geschichte des röm. Rechts im Mittelalter. — Stintzing: Geschichte d. deutschen Rechtswissenschaft. — Muther: Zur Geschichte der Rechtswissenschaft. — Schmidt: Die Rezeption des röm. Rechts. — Stobbe: Geschichte der deutschen Rechtsquellen. — Bruns: Geschichte u. Quellen d. röm. Rechts. — Stölzel: Die Entwicklung des gelehrten Richterthums. — L. Stein: Die Verwaltungslehre. — Amira: Über Zweck u. Mittel der germanischen Rechtsgeschichte. — Arnold: Cultur und Rechtsleben. — Müller: Die Elemente der Rechtsbildung und des Rechts. — Pachmann: Über die gegenwärtige Bewegung in der Rechtswissenschaft.

hogy a rhetorica elméletét kifejtthesse. Mivel ugyanis a bírósági szónoki beszéd tartalmául a jogot állítja oda, szükségképen erre is ki kellett terjeszkednie. Rhetoricája mintegy alkalmaztatott jogbölcseletnek jellemezhető, melynek elvont alapjául a Nikomachos-féle ethika szolgál.

Az önálló jogtudományt a hatalom, az egység eszméjének megtestesítői, a rómaiak teremték meg, kik is az általuk meghódított görögök culturáját csakhamar elsajátítván, azt nemcsak saját individualis szellemüknek megfelelőleg feldolgozva, hanem egy új tényezővel, az önálló jogtudománynyal is gyarapítva, szállították át az utókorra. Az ő jogtudományuk önállósága azonban még csak annyit jelent, hogy más tudományoktól elkülönülten, de nem egyúttal azt, hogy önönmagáért létezik; gyakorlati céloknak rendelték alá, ezek kedvéért üzték azt. Feladatául nem azt tartották, hogy elvont elveket keressen s elméletileg fejtegesse, hanem hogy az egyes fogalmakat jogilag fixirozza, föltételeiket, alkatrészeit, hatásaikat meghatározza, más fogalmaikhoz való viszonyukat tisztázza, a közöst, mi őket összeköti, s a különöst, mi elválasztja, megállapítsa s oly következetes szabályokat nyújtson, melyek segélyével az életben előforduló változatos kérdések biztosan eldönthetők legyenek. Szóval, a rómaiak egész jogtudománya a gyakorlati szükséglet kielégítésére irányult; ép ezért nem a jog elvont, tudományos, hanem a gyakorlatilag alkalmaztatandó jogszabályok rendszerének képét nyújtja, melynek örök időkre biztosított becse nem az elmélet tudományos formájában, hanem a mintaszerű mesteri technikában rejlik.

E jogtudomány, mely a római jog világtörténeti jelentőségét alapította meg, a későbbi századok jogtudományának ép oly örök elenyészhetetlen alapjává lett, mint a görög-római civilisatio általában az emberi nem egész későbbi civilisatiójának; csakhogy az ez alapon emelendő épület munkásaiul a saját élettörvényei szerént fejlődő történeti szellem nem őket magokat, hanem a velök rokon s tőlük még is lényegesen elütő germán népeket szemelte ki, a kik amaz erőket, melyek segélyével a történeti szellem a fejlődés munkáját végzi, egy újjal, a görögöknél és rómaiaknál meg nem gyökerezhetett individualismus eszméjével gyarapították.

A rómaiakat physicalai erőteljességben s romlatlan erkölcsökben messze fölülmúló germánok, mikor az egységes római világbirodalmat feldarabolták, a görög-rómainál sokkal fejletlenebb s azzal sok részben ellentétes, saját civilisatio birtokában voltak. Hogy a történettől számukra kijelölt hivatásnak megfeleljenek, mindenekfölött az emberiség közös szellemi örökségévé vált görög római civilisatiót eltanulniok, a magukéval egységes egészbbe forrasztaniok s azt új formában feldolgozva mint a magukét az egész emberiség javára értékesíteniok kellett. S csakugyan, ők, a harczmezőkön győztes hódítók, alávetik magokat szellemi téren a meghódítottaknak. A fejlődése útján biztosan haladó történeti szellem ellenállhatatlan erővel tereli őket a görög-római cultura ölébe, melyhez kiváló fogékonyáguknál fogva öntudatlanul is mindinkább vonzódnak, s mely iránt, idegensége daczára is, akarva nem akarva, mind nagyobb tisztelettel telnek el.

De legfőbb jelentőségü volt e művelődési folyamatban 'a keresztény egyház közvetítése. A nyugatrómai birodalom tönkrejutásával az emberiség regenerálására hivatott keresztény vallás, mely a niceai közsinat óta római vallássá lett, s vele együtt a kereszténység magasztos erkölcsi elvei is lételőkben veszélyeztetve voltak a barbar germanok részéről, a miért is a keresztény egyház minden tőle kitelhetőt elkövetett, hogy őket a keresztény vallásra térítve, erkölcsi elveinek megnyerje. Magára vállalja tanításuknak, erkölcsaik szelidítésének, nevelésüknek nagy munkáját, a melybe egyszersmind saját ritusának, nyelvének — a latin nyelvnek — fentartását és terjesztését is belévonja. S midőn ekként a germán népeket mind inkább beavatja a római keresztény vallásba, erkölcsbe, nyelvbe, nemcsak az ókori civilizáció többi részeivel is állandó kapcsolatba hozza, hanem egyúttal közös egészbe is egyesíti e népeket, melyeknek mindenike egész lényében az individualismus eszméjétől lévén áthatva, a többiektől elkülönült, magában álló világot képezett. Lassankint maguk a germánok is tiszta öntudatára ébrednek hivatásuknak, mely leghatározottabban jut kifejezésre N. Károly erőteljes egyéniségében, kit is a nyugatrómai császárság felélesztésére, nemcsak a középkor azon általános meggyőződése indított, hogy a nélkül az emberiség fönn nem maradhat, hanem egyszersmind az a tudat is, hogy a germán népek hivatásukat csak úgy tölthetik be, ha politikailag egy közös államba egyesíttetnek. S ez egységes államnak egyik legfőbb feladatául tűzte ki, hogy az egyházzal az antik műveltség elterjesz-

tésében vállvetve közreműködjék; minthogy pedig e műveltség elsajátításának nélkülözhetetlen feltétele a latin nyelv ismerete, mindennekfölött a latin nyelv tanítását tette kötelezővé.

A tanítás kizárólag a papok és szerzetesek kezében volt, a székesegyházi, illetőleg kolostori iskolákban; amott azok taníttatván, kik egyházi, emitt meg azok, kik állami szolgálatra szánták magukat. Tanították ezenkívül ez iskolákban a dialecticát és rhetoricát, melyek a grammaticával együtt az u. n. triviumot alkották, továbbá a geometriát, arithmetikát, astronomiát és musicát, melyek az u. n. quadriviumot képezték s a triviummal együttesen a septem artes liberales, a két szabad művészet neve alá foglaltattak. A görög nyelv tanítása soká mellőzöttet s csak midőn a 12. század folyamában keletkezett s Aristoteles tekintélyére támaszkodott arabs philosophia mind jobban elterjed, nyer ama század végétől fogva a görög nyelv tanulása is, mint a magasb képzettség nélkülözhetetlen alapja, folyton növekvő lendületet.

A 10. századig terjedő korszak az iskola, a tanulás ideje volt, a mely alatt a középkori népek csak előkészültek a tudományos tevékenységre; a 10. századdal már maga a tudomány korszaka nyílik meg. A latin nyelv elsajátításával lehetővé vált a classicus világ szellemi életébe való behatolás, a classicus írók művei tartalmának tanulmányozása, a mire főképen a szerzetesek adják magokat, kik a nap ama hét órájának kivételével, melyeket a lectio divinának kellett szentelniök, egészen belemélyednek a classicus szellemi termékekbe s teszik ezt, nem-

csak azért, mert gyönyörűségük telik benne, hanem azért is, mert ezzel mindenki részéről a legnagyobb tiszteletet vívják ki a magok számára. A classicus művekből kisugárzó szabad gondolkozás bennök is fölkelti a szabad gondolkozást, szellemüket öntevékenységre serkenti, s szüli a középkori scholasticus tudományt, melynek mind tartalmi, mind alaki tekintetben az antik tudomány szolgál mintaképül. E hatalmas szellemi mozgalom új életre ébreszti a már századok óta tespedett jogtudományt is. A jog pedig, melylyel behatóbban foglalkozni, a jogtudósok hivatása volt, az akkortájt uralkodott általános európai érzületnél fogva természetesen nem lehetett más mint egyrészt a görög-római szellem egyik legremekebb alkotása, a rómaiak szellemi hagyatékának mondhatni egyedüli értékes tárgya, a római jog; másrészt meg az időközben szilárd alapon szervezkedett s az emberiséget vallási egységbe fűző, azt szellemi tekintetben irányító keresztény-egyháznak joga. S tényleg e két jogra irányult is századokon át a jogtudósok tevékenysége, melynek színhelyévé csakhamar a középkor hatalmas testületi szelleme által teremtettt tudományos testületek lesznek.

Az alap, melyen a századok óta összezsugorodott római jogtudomány friss életerőhöz jutott, a régi classicus jogászok jogtudománya volt, melynek mesteri alkotásai tetemesen megnyirbálva s megtroncsolva Justinian törvénykönyveiben, mindek fölött a pandectákban szálltak át az utókorra. Megifjuhódását a glossatoroknak — magyarázóknak — köszöni, a kik tudományos tevékenységé-

nek a 12. sz. elejétől fogva Irnerius és közvetlen tanítványai, a négy doctor, adtak határozott irányt.

Irnerius, a szépművészeteknek bolognai tanára, a corpus juris civilisnek általa felfedezett részeit nemcsak dialectikai célból használta föl, a mire kiváltkép a pandekták igen alkalmas anyagot szolgáltatnak, hanem azok tartalmát is tanulmány és tanítás tárgyává tette. Megalapítójává lesz ekként a bolognai jogiskolának, melyet csakhamar más iskolák létesítése követ, nemcsak Olasz-, hanem Franciaországban, Angliában, majd Hispániában is. Mind ez iskolákban a glossatorok tanítási módszere abban állott, hogy a törvény egyes címei tartalmának előadásával az egyes helyek szövegét olvasták föl, melyet aztán az eset megjelölése által megvilágosítottak, az egyes helyek közti látszólagos ellentéteket feloldották, a bennök foglalt általános jogszabályt kifejtették s jogesetek elbeszélése és eldöntése útján a megmagyarázott törvények gyakorlati alkalmaztatására vezérfonalat nyújtottak.

Mivel a jogot maguknak a forrásoknak közvetlen tanulmánya útján törekedtek kifejteni, e forrásokban pedig a nagy római jogászok egész szelleme volt mintegy megtestesülve: egészen beleélték magukat azok gondolkozásába s érvelési módjába, s a tiszta justinianusi római jogról oly eleven képet nyújtottak, mely nyelvészeti s történeti ismereteik hiányosságára visszavezethető tökéletlensége daczára is tudományos munkásságukat a jogtudomány fejlődésének egyik legtiszteltebb mozzanatává tette.

De a szellem, mely őket tovább egy évszázadnál éltette, a 13. sz. első felében lankadni kezd, a munkásságukat övedző fény halványul. A forduló pontot a glossatorok Tribonianusának, Accursiusnak «*glossa ordinaria*»-ja jelzi, melyben az ő koráig írt glossákat feldarabolván, megnyesvén, egy egészbe öntötte. Ez időtől fogva a régibb glossátoroktól megkülömböztetőleg postglossatoroknak nevezett jogtudósok tudományos munkásságuk alapjává a jogforrások helyett a glossatoroknak e glossaordináriában összefoglalt véleményeit teszik; a jogot nem annak forrásaiból, hanem elődeik magyarázataiból törekeshnek megismerni, ítéleteik helyességének mértékét az elődök nézetei nyújtják, következtetéseiket azokból vonják le.

Következménye ez a középkori szellem ama sajátos vonásának, mely szerént rendkívüli hajlamot, készséget mutatott arra, hogy ítéletét a hagyománynak, mint legfőbb tekintélynek vesse alá, az igazságot a hagyományban adottnak tekintvén, a melyet nem kell még keresni s találni, hanem egyszerűen a hagyományból megtanulni. De elősegítette ezt még az egyháznak az az álláspontja is, melyet a 13. sz. óta a gondolkozás szabadságával szemben elfoglalt. Az egyház ugyanis, mely a 13. századig a szabad tudás és az antik tudományosság egyedüli képviselője, az európai civilisatio egyedüli irányító hatalma volt: a philosophicus szabad szellemet századokon át a művelődés egyik alap-
eleméül ismerte el; de a 13. században, ugyanakkor, a mikor már a görög-arabs philosophia Európaszerte nagy elterjedésnek örvendett, mintegy megfled-

kezve magasztos vallás-erkölcsi hivatásáról, legszebb ereit politikai hatalmának kifejtésére fordítja, a miért is mind több és hevesebb megtámadtatásnak lett kitéve. Ekkor szükségesnek látta a philosophiával szemben határozott állást foglalni. Álláspontját theologicus dogmákban formulázza, melyeknek sarktétele, hogy az igazság egyedüli alapja a szentírásban foglalt isteni kinyilatkoztatás s az egyedüli erő, melynek segítségével az igazsághoz eljuthatni, az e kinyilatkoztatásban való hit; minthogy pedig a kinyilatkoztatás egyedüli letéteményese az egyház, semmi elv, semmi tétel sem érvényes, a melyet a csalhatatlan egyház az ő csalhatatlan feje, a pápa útján igaznak el nem ismer. Tanait legott tudományos rendszerbe is önti, melynek legelső megalkotói a csodás szellemű dominicanus Aquinoi Tamás (1225—1274.) és a nagyhírű franciscanus Duns Scotus († 1308.). E dogmák leplezetlen kijelentésével a hit és tudomány, melyek addiglan békés egyetértésben éltek, meghasonlanak egymással, az egyház a szellem szabad mozgásának megtagadásával nyílt háborút üzen a tudománynak, melynek ép éltető eleme a szellem szabadsága. De noha ez időtől fogva a tudomány útja különválik is a hitétől, mégis, mivel ezzel együttesen egy és ugyanazon szellemnek a functiója, ennek behatása alól ki nem vonhatta magát s a tekintélyben való hívésnek is erősödnie kellett.

Az által pedig, hogy a postglossatorok szellemét a források helyett a glossatorok véleményei foglalkoztatták, annak productiv ereje is megszűnt, a minek annál is inkább be kellett következnie,

mert a glossa ordinariában már készen kapták a szemük előtt lebegett cél megvalósítására szükséges eszközt, melyet különben önmaguknak kellett volna megteremteniök.

A glossatoroknak a jogtudomány öncél volt; egyszerűen ismerni akarták a római jogot, végtelen tiszteletük tárgyának, a classicus szellemnek e nagyszerű termékét. E legyőzhetetlen tudvágytól lelkesítve ifjú hévvel látnak munkájukhoz, mely egy századon túl erélyesen foly, mindaddig, míg a justinianusi jogot a maga tisztaságában fel nem tárta s világgá nem bocsátotta, hogy immár nem, mint korábban, csak nemzeti, hanem európai, s ezzel világtörténeti funkcióját megkezdhesse.

Míg ekként a glossatorok a jogtudomány célját kizárólag az objectiv jog felismerésében s így tisztán tudományos szükségletük kielégítésében, Accursius óta a középkori jogászok practicus szükségletük kielégítésében, abban találták, hogy a jog a gyakorlati életre alkalmazhatóvá tétessék.

E felfogás keletkezésére alkalmat szolgáltatott egyrészt a glossatoroknak az a nézete, hogy a római jognak, mint az emberiség közös jogának minden időben s minden népnél érvénynyel kell birnia. Bármily történetellenes is e nézet, mégis megvolt annak jogosultsága a glossatorok idejében. Nagy Károly monarchiája a benne egyesített keresztény népekben egy közös európai jogi öntudatot keltett, melyet a valamennyiökre kiterjeszkedő kormányzat és törvényhozás tartott ébren. Midőn azonban nagy birodalma külön országokra mállott szét, s ezekben ismét számos önálló területek, ezeken belül meg

egymástól külön életkörökként elszigetelt rendek, osztályok fejlődtek ki, a közös jogi öntudat minden istápját veszíté. E veszteséget csakis a római jog volt képes kárpótolni, mert nemcsak egyik legkitűnőbb alkateleme volt a szellemi életbe már érezhetően behatolt classicismusnak, hanem ugyanazon alapelvre is volt fektetve, mely a régi, eredeti germán jognak is alapelve volt: a szabad jogszemélyiség egyenlőségére. S így egészen természetesnek mutatkozik a glossatoroknak az az óhaja, hogy e classicus jog is ép úgy jusson az életben uralomra, a mint már uralomra jutott a rómaiak keresztény vallása és erkölcsisége és azok latin nyelve; s még természetesebbnek tűnhetik fel ez óhajuk akkor, ha meggondoljuk, hogy sem azt az életet, melynek viszonyai rendezésére a római jog tényleg hivatva volt, sem azt, a melynek viszonyaira azt alkalmaztatni kívánták, nem tanulmányozták s egymástól való nagy különbségeiket ép ezért fel sem ismerhették.

A glossatorok nézetei a postglossatorok előtt mintegy a szentírás tekintélyével bírván, ezek immár hozzálátnak a római jognak a gyakorlati életben való alkalmaztatásához; s miután csakhamar meggyőződtek, hogy az a maga tisztaságában nem alkalmazható, megkezdik átalakításának, az életviszonyokhoz való idomításának munkáját.

Másrészt az az állás is, melyet a jogtudósok a középkori állami életben elfoglaltak, nagyban érlelte bennök a jogtudomány céljának fennértett fölfogását. Már a 13. század második felétől kezdve, a mikor a hűbériség által helyi hatalommá tör-

ptett királyság újabb erőhöz jut, országos hatalommá kezd alakulni, s különösen a 14. század óta, a midőn a modern állam érzete fakadozik, a közhatalom minden ágának, tehát a birói hatalom gyakorlásának közegeit is a királyi, illetőleg állami tisztviselők, hivatalnokok képezik, kik folyton növekvő számmal a jogtudósok sorából vétetnek. A bíróságokba bejuttatott jogtudós elem aztán lassankint kiszorítja onnan a régiebb népies, laicus elemet, az u. n. törvénylátókat (scabini, Schöffen, échevins), mely processusnak vége az, hogy a régi népbíróságok átalakulnak jogtudós bíróságokká, melyekben magok a jogtudós bírák hivatvák az ítélelhozásra, míg a népbíróságokban nem maga a bíró, hanem a törvénylátók voltak az ítéllők. E jogtudós bírák között nagy számmal szerepelnek jogtanárok is, sőt lábra kap az a szokás is, hogy egyes perek iratai ítélelhozás végett egyenesen az egyetemnek küldetnek meg.

A jogtudósok ilykép bevonatnak a gyakorlati élet mozgalmaiba, közvetlen részt vesznek a mindennapi élet feladatainak megoldásában, tudományos, elméleti tevékenységükkel a gyakorlatit párosítják, a theoria, mely a glossatorok óta a praxistól külön vettetett, egymással összeköttetésbe hozatik. A theoreticus és practicus tevékenységnek egyesítése magában véve nemcsak nem káros, hanem még előnyös is. Mivel a jogtudomány tárgyának, a jognak, practicus funcliója van, t. i. az életviszonyok rendezése, magának e tudománynak is practicusnak kell lennie. Hivatása a jog elveit, melyek a jogélet jelenségeire nézve ép azon jelentségeük, mint a

természeti élet jelenségeire nézve a törvények, s a melyekből aztán az életviszonyokat rendező egyes jogszabályok önkényt folynak, kifejteni, s belső összefüggésük szerint egy szerves egészbe egyesíteni. Ámde az életviszonyok már önmagukban rejtik a jogelveket, miként a természeti jelenségek is a természet törvényeit, s valamint ezeket csak maguknak a jelenségeknek megfigyelése, összevetése, hű ismerete alapján, abstractio útján állapíthatjuk meg, ép úgy a jogelvek megállapítása is mulhatatlanul szükségessé teszi ez életviszonyok ilyszerű megfigyelését, egybevetését, ismeretét; hogy pedig ezt a jogi praxis, a jognak a gyakorlati életben való tényleges alkalmazása tetemesen elősegíti, kétséget nem szenved. Csakhogy ez összeköttetésben a tudománynak az uralkodó, a vezérszerepet kell vinnie, s nem szabad szem elől téveszteni, hogy nem a praxishoz alkalmazkodni, hanem ennek irányt adni van hivatva. A postglossatoroknak kezében azonban a tudomány leszállott e magaslatról, a praxis urából ennek szolgájává lett, a tudomány főcéljául a jogalkalmazás ügyességének, a jogász mesterségnek fejlesztése tartatott.

Már az, hogy a kik a jogtudorságot megszerezték, nemesek — *chevaliers de loix* — *legalis militiae milites*, a jog fegyverét forгатó sereg katonáivá lettek, és rögtön a fejedelmek tanácsában, kormányzati, közigazgatási vagy bírósági hivatalokban alkalmaztatást leltek, hogy fejedelmek, egyesek és testületek hozzájuk tanácsért folyamodtak, végzetessé vált a jogtudományra nézve: a legtöbbet nem tudományos ambitió, hanem valamely hivatalra

vagy zsiros jövedelemre való kilátás csábította az egyetemek tantermeibe; a tudományt nem czélul tűzték ki, hanem merően a kenyérkereset eszközeül használták föl, minek természetes következménye volt, hogy az egyetemeknek a 13. század óta a jogi oktatás és a jogtudomány művelése színhelyeinek főhivatásaként is nem az elmélet kifejtése, hanem a hallgatók practicus kiképzése állítatott oda.

Még végzetesebb volt a jogtudományra nézve az, hogy mivel a glossatorok a római jognak szépségétől elvarázsolva s általános alkalmazhatóságának meggyőződésétől áthatva, saját koruk tételes jogát számba sem vették, ezzel a postglossatorok tudománya sem foglalkozott, a mi a jogtudós bírák helyzetét szerfölött megnehezíté. A népbíróságok törvénytől, kik ugyanazon társadalmi osztály tagjai voltak, melyhez alperes is tartozott s e szerint vele közös jogi gondolkozás részesei voltak, ítéletmondásukban semmi objectiv szabályhoz sem voltak kötve, hanem egészen szabadon, legjobb meggyőződésök szerint ítélték; ítéletök voltaképen nem volt egyéb, mint az előttük panaszlott jogsértés megszüntetésére alkalmas jog feltalálása. A jogtudós bírákat ellenben, kik egy külön élethivatásu s külön jogi gondolkozású társadalmi osztálynak, a jogászosztálynak voltak tagjai, a jogszabályok kötötték, ítéletök a kereset alakjában eléjük került jogesetnek az objectiv jog alá való subsummálása volt. Igen, de előttük csakis az általános érvényűnek hitt római jog volt ismeretes; ugyanazért, a mely peres fél valamely nemzeti jogszabály alkalmaztatását kívánta, ennek érvényét bizonyítani volt kénytelen; s

mivel e bizonyítás a középkori nemzeti jog tulságos szakadozottságánál s írásbafoglalásának hiányánál fogva ritkán sikerült, tényleg a római jog alapján ítélték; minthogy pedig az életviszonyok a melyekből, s a jognézetek, a melyek behatása alatt a római jog alakult, mások voltak, semmint a középkori életviszonyok, a melyek közt, s a jognézetek, melyek uralma alatt a jogtudósok is éltek, s így a római jogot a maga tisztaságában nem alkalmaztathatták, kénytelenek voltak azt saját koruk viszonyaihoz s nézeteihez idomítani, módosítani, saját koruk viszonyait és nézeteit mintegy belé képzelték egy régi korba, hogy ennek jogát bevihesék saját korukba. Ez által a jogtudomány is részt vesz a történeti szellemnek az ókori civilisatio felszívására irányuló munkájában, szövetséges társul szegődván az európai közös jogérzülethez, hogy a középkori népek életétől annyira távol álló, s fogalmaira és kifejezéseire nézve tőlük annyira idegen római jognak, mint az európai civilisatio egyik jelentékeny tényezőjének érvényét, fenmaradását biztosítsa.

A módszer, melyet a jogtudomány e munka végezésében követett, az analiticus, exegetikai volt, a melyet már a glossatorok alkalmaztattak, a maga természetes egyszerűségében; míg a postglossatorok azt mesterséges mechanizmussá alakították át, mely a 16. sz. második felében a «mos Italicus», az olasz divat nevét nyerte. A több százados gyakorlat folytán határozott szabályai fejlődtek ki, melyeket mindenkinek meg kellett tartania, ha tudományos működésével biztos eredményekhez akart

jutni. Alkatelemei az emlékezetben való könnyebb megtartás céljából következő distichonba foglaltak:

»Praemitto, scindo, summo casumque figuro,
Perlego, do causas, connoto, objicio.«

E szerént az exegeta bevezetésül a felvett szöveghely anyagát általánosságban jellemezte, aztán alkatrészeire bonczolta, majd ismét a szöveg tartalmát röviden összefoglalta. Erre egyes valódi vagy költött eseteket állítván föl, magát a szöveget adta elő, mire az esetek eldöntésének s az illető jogszabályoknak érveit fejtegette czáfolásával az ellenérveknek. Ezután rokon helyek közlése egybehasonlítása, különösen pedig általános szabályok, u. n. brokardicák, regulák, axiomák levonása következett; az eljárást a controversiák tárgyalása fejezte be, feltett kérdéseknek alakjában a mellettök és ellenök szóló tekintélyekre való hivatkozással.

E methodus következtében értelmezéseik egész commentárokká bővültek, melyek íróik tudományának merően formalistikus iránya mellett tanuskodnak, mely feladatát nem a jogfogalmak vagy egyes jogintézmények természetének, avagy az ezekben működő erőknek kifürkészésében, hanem a szavak megértésében s egyes, gyakorlati esetek eldöntésére használható tételek alakításában találja; innen a gazdag casuistica, a sok üres disputatio; innen a körmonfont okoskodás, az erőszakos értelmezés, mire szükségük volt, hogy jogtételeik vitatott érvényességét igazolhassák, s mi könnyen lehető is volt, mert az egyes tételeket az egészszel való össze-

függésből kiszakítva önmagukra magyarázták, a nélkül, hogy ismét egy magasb elv, gondolat alá helyezték volna; csak analysist használtak, a synthesist, melyhez nem értettek, egészen mellőzték.

A római jog tudományának fejlődéséhez hasonló volt az egyházjogé; csak hogy ez későbbi keletű amannál, mert maga az egyházjog is csak későn alakul szerves egészszé. A kereszténység eleinte csak mint új hitrendszer lép föl; de az emberek isten előtti egyenlőségének s az isten által parancsolt felebaráti szeretetnek elveinél fogva jelentékeny szerep, Európa s vele az egész világ társadalmi, jogi, erkölcsi, szóval egész culturéletének egységes alapon való reorganisatioja várt rá. Hogy vallásos tanait világszerte meggyökereztesse s nagy horderejű szerepének megfelelhessen, erőteljes, egységes organisatióra volt szüksége. Meg is hozza neki ezt egy sok százados fejlődési folyamat az isteni eredetre visszavitt egyházban, a világi, népies elemtől, laostól, külön vált hierarchicus papi rendjével s az élén álló korlátlan hatalmú pápasággal. S mivel az egyház, mint a világtól különvált vallási társadalom az élet viszonyait rendező jog nélkül fenn nem állhat, kérlelhetetlen logicával, szigorú következetességgel kifejti a maga hatalmas, egységes jogrendszerét, a melynek, valamint jövődöbeli fejlődésének egysége mellett a pápa legfőbb korlátlan törvényhozó hatalma kezeskedik. Ez az egységes egyházjog aztán az európai jogfejlésnek új alapjául szolgált s ellenlábasává lett a régibb alapnak, a római jognak, melyet uralmából kiszorítani törekedett, hogy a jogfejlődés irányítását kizárólag az egyház kezébe játssza.

Az egyházjogi tudomány megalapításának elhervadhatatlan érdeme Gratián bolognai szerzetes nagy nevéhez fűződik, ki az ő három részre osztott decretumának a benne megnyilatkozó tudományos és államférfíui felfogásánál fogva úgy a jogi irodalom, mint a gyakorlati élet terén örök időre a legkitűnőbb helyet biztosította. Miután a canonjog e bámulatos munkában tudományosan megalapítva határozott alakban kidomborodott, s abba a római jog legfőbb fogalmai is be lettek kebeleztve, már fokozott harczképességgel foghat a római joggal való küzdelembe; ennek folyama alatt pedig erejét nemcsak glossatorai s postglossatorai tudományos munkásságából, hanem a pápák nagyszabású törvényhozásából is minduntalan megújíthatja.

A decretum óta a római jogi iskolákon kívül canonjogi iskolák is keletkeznek, a jogtudósok a római jog mellett a canoni jogot is tudományosan fejtegetik, felölelve kisebb-nagyobb mértékben a római jogot is, melynek egyes elemeit a decretum különben is magába olvasztotta. Ámde a római jogi pandecták úgy tartalmuk gazdagságánál, mint formai tökélyöknél fogva sokkal nagyobb vonzerővel birtak tanárookra s tanulókra, semmint a formailag is tökéletlenebb, s tartalmilag is szegényebb egyházjogi pandecták: a decretum. Ugyanazért a római jog studiuma által komolyan veszélyeztetve látta az egyház a maga jogának egyetemes uralomra való jutását, melynek elhárítása végett siet a pápai decretalisokkal jogrendszerét teljesen kiépíteni; s ezzel kapcsolatban egyuttal a római jog tanulását is szigorúan megtiltja. Ily tilalmat ugyan zsinatok

s pápák már a 12. században is hoztak; ¹⁾ de ez ekkor még csak a clericusoknak szólt, nehogy t. i. a világi jog tanulmánya által papi hivatásuktól eltereltesse, a minthogy is e tilalom nemcsak a római, hanem egyáltalán minden világi jog studiumára vonatkozik; ²⁾ de a 13. század óta már egyenesen a római jog ellen irányul s a világiaknak is szól az. III. Honorius pápa egy ily tilalmának ³⁾ köszönte Franciaország első s legnevesebb egyeteme, a párisi, hogy cathedrájáról a 13. sz. elejétől fogva egész 1679-ig a római jog eltűnt, a minek következtében az egyetem a theológiának és canonjogi tudománynak lett első otthonává szemben a bolognai egyetemmel, mely a pápák minden erőlködése daczára a római jogtudomány művelésének gyúpontja maradt.

Egyes pápák, köztük mindenek fölött az egyház mély belátású, genialis újjászervezője, III. Incze, megkísérelék e tilalomnak a többi országokra való kiterjesztését is; s habár kísérletüknek nem is volt teljes fogantaja, mégis nagy része volt abban, hogy a canonjogi tudomány ez országokban is a középkor végeig mindinkább háttérbe szorította a római

¹⁾ Nevezetesen a rheimsi (1131), a II. laterani (1139), a toursi (1163) conciliumok, III. Sándor pápa 1180-ban.

²⁾ Lásd III. Sándor pápa tilalmát C. 3. X. ne clerici, 3, 50: »Religiosi professi... ad physcam legesve mundanas legendas non permittantur exire.«

³⁾ 1219-ből. C. 10. X. ne clerici és C. 28. X. de privilegiis 5, 33 »Firmiter interdicimus et districtius inhibemus, ne Parisiis vel in civitatibus seu aliis locis vicinis quisquam docere vel audire jus civile praesumat. Et qui contra fecerit, non solum a causarum patroniis interim excludatur, verum etiam per episcopum loci excommunicationis vinculo innodetur.

jogot, s hogy a római jog a canonival szemben az európai jogfejlődésnek hovatovább csak másodrendű alapjául tekintetett, a mi különben elkerülhetetlen is volt akkor, a midőn a jog tudományos művelése túlnyomólag az egyházi férfiak hivatása volt, s a midőn az egyház nagyra nőtt hatalmával saját jogszabályait mind több és több világi életviszonyra is kiterjeszthette, melyek elbírálását saját bíróságainak jurisdictioja alá vonta.

Mig egyfelől a római s a canonjog tudományának élete erősen pezseg, másfelől az egyes népek jogának, a hazai, a nemzeti jognak tudománya is ad magáról életjelt; s már első érverései bizonyítják kiváló életképességét, sejtetik jövőbeli nagy hatalmát.

Bármily hatalmas volt is a görög-római világ culturája, mégis csak egyoldalú volt ez, a mennyiben a fejlődést mozgó erőknek csakis egyikét, az egység eszméjét juttatta érvényre, másikat, az individualismus eszméjét ellenben teljesen kizárta. Ép ezért nem lehetett az kizárólagos tényezője az emberiség civilisatioja továbbfejlesztésének; melynek életelvét ép az individualismus alkotja. Evvel a culturával a germánság ajándékozta meg az emberséget.

A germán culturával együttesen fejlődik a germán jog is. S noha a germánságnak nincs oly erőteljes jogfejlesztő központja, minőt Róma az egész római birodalomra nézve képezett, sőt ellenkezőleg a jog ama nagy számú törzseknek, melyekre

a germánság oszlott, mindenikében külön-külön, egészen önállóan fejlődik, mégis, e törzsek egyenlő származásánál, jognézeteiknek ebből eredő közösségénél, vallásuk, erkölcsük, életviszonyaik hasonlóságánál fogva, a különböző törzsek joga az egyes részletekben mutatkozó számos eltérések dacára is, egészben véve azonos jellegű, s lényegileg azonos tartalmú is volt, s így mint a germán népek általános közös jogi meggyőződését visszatükröztető nagy jogi egész szállhatott szembe az egységes római joggal.

Jogát minden egyes törzs első sorban s túlnyomólag szokás, másod sorban, de csak kis mértékben a saját kezében tartott s közös gyűlésében gyakorlott törvényhozás útján fejlesztette; míg a tudomány, a logikai kifejtés, csaknem teljesen háttérbe szorult. Születés, vagyon, vagy élethivatás a törzset még nem szakítván külön rendekre, mindenki mint egy egységes osztály tagja a többiekkel, az egészszel egyenlően érezvén, gondolkozván: a szokás vagy törvény által alkotott jog is minden egyesnek s vele az egésznek jogi meggyőződését tükröztette vissza, egyúttal pedig szilárdította is azt; aztán az életviszonyok egyszerűségénél s a jogi öntudat szilárdságánál fogva a megfelelő jogszabály is mélyebb reflexio nélkül ösztönszerűleg is létesülhetett úgy szokás mint törvény alakjában; végre a törvényt megalkotó népgyűlésen, a jogot alkalmaztató népbíróságban, vagy a mindennapi forgalommal való érintkezésben mindenki közvetlen tapasztalatból megismerhette az érvényben levő jogot. Mindezek következtében a tudományt sem a

végezt, hogy a jogot megismertesse vagy a jogi öntudatot ébren tartsa, sem azért, hogy a jogszabályoknak az életviszonyokkal vagy a jogi öntudattal avagy egymással való ellentétét kiegyenlítse, nem volt szükség igénybe venni. Arra pedig, hogy a tudomány a jog fogalmainak logikai kifejtése által akár közvetlenül, akár közvetve járuljon a jogalkotáshoz, egyáltalán képtelen volt; a germán szellem akkoriban ugyanis még oly fejletlen volt, hogy az elvont fogalmakat nemcsak meghatározni, vagy velük egyáltalán bármily logikai műveletet végezni, hanem azokat még megérteni sem tudta, hacsak nem lettek előbb jelképek — symbolumok — segítségével érzékileg szemlélhetőkké, mintegy szemmel láthatókká, kézzel foghatókká téve.

Mindamellet még e kezdetleges korban sem hiányzott a germánoknál teljesen a jogtudomány. A jogöntudat minden szilárdsága, a viszonyok minden egyszerűsége mellett is lehetetlen volt, hogy egyik-másik jogtételnek értelme homályosnak, érvénye kétesnek ne tűnjék föl, vagy hogy ne merüljön föl egy-egy jogeset, melyre a már létező jogszabály egyszerűen alkalmazható lett volna. Előállott tehát a jogmagyarázat, az értelmezés szüksége. Ez az interpretatio merítette ki egyideig a jogtudomány egész feladatát. Az éjszaki germán törzsek jogéletéről következtetve a jogmagyarázatnak külön közege volt: az u. n. törvénytmondó, lagman, lösgamadhr, ugyanaz, kinek egyúttal az is kötelességében állott, hogy a még föl nem jegyzett, hanem nemzedékről-nemzedékre csak hagyományszerűleg átszállott jogot időnkint hol egyes részeiben, hol még egészében a nép jelenlétében elcitolja.

De a maga útjában feltartóztathatlan erővel előbbre rohanó élet csakhamar új követelményeket támasztott a jogtudomány iránt. Az egyes germán törzsek fölé a királyság emelkedik, mely folyton erősbülő önjogu törvényhozó hatalmával mélyen belenyúl a jogalkotásba; a nép akarata mellett a király akarata is a jog létesítésének tényezőjévé válik; a népjog mellett a királyjog keletkezik. Az egyes törzsek állandóan elhelyezkednek, mindenik külön, saját területen; érintkezésbe jönnek idegen népek, főkép a rómaiak culturájával, hiveivé válnak a keresztény vallásnak, szóval egészen új életviszonyok közé, idegen culturelemek behatása alá jutnak. Szükségessé válik immár a 'régi jogot a királyi hatalom érdekeinek, a kereszténység szellemének, az új életviszonyoknak, a beható idegen culturelemeknek megfelelően módosítani. S a jogtudósok a királyság kezdeményezése mellett s ennek tekintélyétől támogatva el is végzik e munkát, melyet a királyi hatalom a rómaiak nyelvén írásba foglalva, törvény erejére emel. E jog aztán részint szokás, részint törvényhozás útján tetemesen bővülén, úgy kellő ismerete, mint alkalmaztatása sok nehézséggel járt, a minek megkönynyítése céljából a jogtudósok alkalmas eszközül a formularékat eszelik ki, melyek készítésében nagy buzgalmat fejtettek ki.

Sokkal nagyobb szükséglet fedezésére volt hivatva a jogtudomány a hűbériség kifejlődése következtében. A hűbériség nyomában t. i. a jogélet legnagyobb particularismusa járt. A hány tartományra, kisebb-nagyobb uralmi területre, községre,

városra oszlott valamely ország, ugyanannyi külön-külön jog is divott abban; még növelte e particularismust az ország lakosságának különböző, egymástól többé-kevésbbé, elszigetelt rendekbe való sorakozása. S habár a nézetek közössége és a fejlődési feltételek hasonlósága következtében e particularis jogok közös alapvonásokban osztoztak is, mégis a mi eltérőt azokban az egyes életkörök viszonyainak, szükségleteinek különfélesége létesített, annyira elfödte a közös jelleget, hogy alig volt felismerhető.

Ugyanazon vagy hasonszerű viszonyok életkörönként más és más jogi elbánásban, eltérő szabályozásban részesültek, valamennyi életkőrré közösen kiterjeszkedő általános érvényű jogszabályok alig léteztek. S mi következett ebből? az általános nemzeti jogöntudat megingása, folytonos elmosódása, a mivel együttjárt az igazságszolgáltatásban a legnagyobb bizonytalanság. Az a jogi ismeret, mit a törvénylátók saját életkörükből minden fáradság nélkül közvetlen tapasztalásból sajátítottak el, már nem volt elegendő az eléjük került jogesetek igazságos elbírálására: a megingott, elmosódott jogi öntudatnak abban az esetben, ha saját életkörükből a concret esetekre alkalmazható jogszabályt még nem fejlesztett, nem volt képes ezt önmagában mintegy ösztönszerűleg föltalálni; más fejlettebb életkörükből voltak kénytelenek azt felkeresni, s a mennyiben az ott talált jogszabály a maga mivoltában recipiálható nem volt; azt saját életkörükből viszonyaihoz képest kellett módosítaniok. Az igazságszolgáltatás feladatai megoldásának tehát felté-

tele volt a különböző particularis jogok tanulmányozása és különös jogászi technica elsajátítása, a mi annál nehezebb volt, mert e particularis jogok soká sem föl nem jegyeztettek, sem a jogi iskolákban vagy egyetemekben nem tanítottak. Ily viszonyok közt elkerülhetetlenné vált a joggal való hivatásszerű foglalkozás és e hivatásnak élő különös osztálynak, a jogász osztálynak megalakulása, a mely a maga tudományával a bíróságoknak a jogszabály feltalálására és ítéletük megalkotására szükséges anyagot szolgáltatta. E jogászok nemcsak az egyes életkörök particularis jogának tételeit formulázzák s foglalják írásba, hanem több külön életkör jogait is összehasonlítván, a valamennyiben előforduló közös jogszabályokat kiválasztják, s a mely jogviszonyokra nézve a particularis jogokban közös szabályokat nem találnak, ezeket saját subjectiv meggyőződésök szerint állítják föl s a többiekkel egy egészbe foglalva, ezt mint az egész országra vagy nagyobb vidékére, egy vagy több tartományára nézve általános érvényű jogot tüntetik föl. E tudományos tevékenységüket a római jog tudományos művelése egyrészt nagyban fokozza, másrészt meg többé-kevésbé befolyásolja. A római jognak a tudományos művelésével folyton terjedő ismerete s gyakorlati alkalmazása ellenhatást szült, melynek célja volt, a római jogászoktól barbarnak, képtelenségnek hirdetett, de általok nem is ismert hazai jog életét biztosítani s fejleszteni, mi a politikai, társadalmi s jogi élet szakadozottsága mellett csak is úgy volt lehetséges, ha a hazai jog tudománya általános jogszabályok formulázásával a hazai

jogot a nép öntudatára juttatja s alkalmazhatóságát elősegíti; de mivel a hazai joggal foglalkozó tudósok sem valamennyi particularis jog ismeretét elsajátítani, sem az egyes jogtételeket általános jogelvek alá rendelni s ezekből aztán logikai következtetés útján az általános jogszabályokat kifejteni képesek nem voltak: ezeket ott, hol az általuk ismert particularis jogok cserben hagyták, ők maguk is a római jogból merítették. Ugyanezért a jogkönyvek, melyek tudományos munkásságuk eredményét tartalmazzák, csak ritka kivétellel hű tolmácsai a hazai jognak, mint pl. a németországi száasztükör; legnagyobb részök a hazai jogba több kevesebb római, sőt canoni jogot is vegyített bele. E jogkönyvek, nevezetesen a 13. században készült legjelesebbek ép oly tekintélyül ismertettek el a jogtudományban, mint a glossa ordinaria a római-ban, s hosszú időn át azokhoz fűződik a hazai jog tudományos művelése, azokat glossálják, azok alapul vételével készítenek újabb meg újabb jogkönyveket, melyeknek száma a 14. s különösen a 15. század folyamán nagyon megnőtt, de azok készítésében a római s canoni jognak segélye is mind bővebben vétetett igénybe. Az alak, melyet a jogkönyvekben a jog magára öltött, még tökéletlen ugyan, de már e tökéletlen alakjában is mint életerős külön organismus lép föl a római s canonjog mellett, melyekkel csakhamar küzdelemre kel, hogy elfoglalt állásukból kiszorítván, saját uralmát biztosítsa.

A humanismus, melynek elve a szellem szabadsága, jelszava: „vissza a forrásokhoz“, s törekvése, mindenben az általános emberit érvényre

juttatni s a különös egyedit, a részt az általánosnak, az egésznek szolgálatába terelni: a jogtudományban is új irányt honosít meg, annak történetében is korszakot alkotó jelentőséggel bír. Szellemének első fuvallatától már a 14. század néhány postglossatora érintetik. Cino élesen kikel a glossa bálványozása ellen, Bartolus és tanítványa Baldus — kik ép oly tekintélyül fogadtattak el, mint a glossa ordinaria — a szóértelmezés és a szavak fölötti üres vitatkozások helyett a forrásoknak lényegébe hatolva, egyes jogfogalmaknak kifejtésére fektetik a fősúlyt. Az új irány azonban csak lassan törhet magának utat, s csak a 16. század folyamában jut teljes erőhöz. Ez ép oly érdekes és tanúságos, mint nagy horderejű fejlődési szaknak ismeretetésébe azonban nem bocsátkozom, nehogy a nagyérdemű közönségnek már is tulságosan igénybe vett becses türelmével visszaélni látszassam.

Mégis, mielőtt beszédemet berekeszteném, legyen megengedve, hogy a kötelesség és öröm érzetétől egyaránt áthatott szív mélyéből mondjak köszönetet szeretve tisztelt tanártársaimnak, a tudomány fenkölt szellemű, serény napszámosainak azért a ki nem érdemlett kitüntetésért, melyben részesítettek akkor, midőn végtelenül nagyrabecsült bizalmukkal megtisztelve, ifjú egyetemünk rectori tisztségét ez új tanév tartamára csekélységemre ruházták. Az a mély jelentőségű eszme, mely a rectori tisztségben — együttesen az egyetemi tanácscsal — külső kifejezésre jut: az önálló, egymástól független tudománykarok s az önálló tudományok szerves egységének eszméje, azt a legkiválóbb mál-

tóság nimbusával veszi körül, mely fényével leg-szerényebb, legigénytelenebb viselőjét is elárasztja, Mivel funkciójának súlypontja nem annyira az ere-jének öntudatával bíró államhatalomtól ugyan szük-körre szorított, de még mindig előkelő jogaiban, mint inkább a vele járó nagy kötelességekben rejlik: kitüntetésemért nem ajánlhatok méltóbb ellen-értéket, mint azt az ünnepélyes ígéretet, hogy erőm teljességével a tiszteimből folyó kötelességeknek fogok élni. Legszentebb kötelességemnek ismerendem a tekintetes tanácscsal együttesen e tud. egyetemet minden irányban méltóan képviselni s oda hatni, hogy teremő ereje, a szabad tudományos szellem s ennek elválhatatlan szövetségese, a testületi szel-lem, folytonos istápot nyerjen, hogy tekintélye, ér-dekei, jogai, mindenek fölött életelve: autonómiaja, teljes épségükben megóvassanak, minden megtá-madtatás ellenében erélyesen megvédessenek; hogy édes hazánk s az emberiség művelődése szempont-jából egyaránt nagyra hivatott élete a már meg-vetett szilárd alapon s egészséges irányban aka-dálytalanul fejlődhessék s felvirágozhassék; egy-szersmind az életműködésére nézve elkerülhetetlen rend és fegyelem szigorúan megtartassék; végül, hogy az állam által iránta, mint egyik legfőbb in-tézménye iránt támasztott jogos követelményeknek a törvények s törvényes rendeletek értelmében elég tétessék. Egyrészt a kötelességek ily nagyságának, másrészt tehetségeim korlátoltságának tudatában nem minden aggodalom nélkül közeledtem ugyan én, az érdemek nélkül szűkölködő, e díszes szék-hez, melyet két évtizeden keresztül bokros érdemű

jeleseink a legfényesebben töltötték be s mégis ama kecsegtető reménynyel foglalom el azt, hogy a tek. egyetemi tanács s szeretett tanártársaim jóindulatu bölcs támogatásával, — mit magam részére ezennel egész bizalommal kérek, — talán szerencsés leszek, ezt oly csonkíttatlanul szállítani utódomra, a mily épen önmagam is azt az imént lelépett érdemes elődöm tapintatos kezeiből általvettem. Vajha ne csalódnám e reményemben!

* *

Záró szavaimat önöknek szántam, egyetemi polgárok! Önök uraim, az emberiség legdrágább kincseinek, tudományos igazságoknak gyűjtésére vállalkoztak, melyek a létérti küzdelemnek. leghatalmasabb s legbiztosabb fegyvereit szolgáltatják. Az e kincsek befogadására elindult sajkájuk, szellemük, hosszú időn át folytatott út után végre egyetemünkön kötött ki, abban a kikötőben, hol a tudomány elszánt lelkes buvárai a legmélyebb rejtekekből napfényre hozott kincseket mind összesítették. A nemzet építé e kikötőt, hogy szeretett fiainak egyik szellemi otthona, saját maga és az emberiség művelődésének egyik gyúpontja, és geniusa nagyságának méltó hirdetője legyen. Az itt összesített szellemi kincsek az emberiségnek nemzetünk vérén szerzett kincsei, melyeket készséggel ajánl fel mindazoknak, kik a tudomány igazságai után szomjuhoznak. Ez áldozatkészségnek minél bővebb igénybevétele nemcsak szabadságuk, joguk, hanem az élet legfőbb törvénye, a végnélküli fejlődés, tökéletesbülés törvénye által kirótt

erkölcsi szent kötelességük is. Az egyes ember nemcsak külön individualis, hanem közös nemzeti és általános emberi életet is él, s mivel ebből kifolyólag nemcsak saját magának, hanem nemzetének s az emberiségnek fejlesztésében is saját tehetségének megfelelő munkásságot kell kifejtenie: erkölcsi szent kötelessége az e munka végzésére szükséges eszközöket is megszereznie s úgy a maga mint a nemzet és emberiség javára értékesítenie. Minthogy önök uraim amaz eszközül, melylyel e nagy munkában való részvételre magukat hivatottnak érzik, a tudományt ismerték föl, ennek minél alaposabb elsajátítása s minél teljesebb értékesítése legfőbb erkölcsi kötelességük.

Fel hát ifju barátim, a nemes munkára! Hallgassák feszült figyelemmel, igaz áhitattal a tudomány felszentelt papjainak ajkairól amaz igazságokat, melyekben a munkáló szellem az emberiség eszményét, a végtelen távolban fekvő örök igazságot megközelíteni s concret alakba önteni törekedett: bonczolják azokat fel alkatrészeikre s fűzzék ezeket ismét egészbe, hogy valódi jelentőségükben átérthessék; csak kételkedve fogadják azokat mindaddig, míg helyességükről önnön bírálatuk útján meg nem győződnek, mert nem változtathatatlan isteni kinyilatkoztatás, nem csálhatatlan dogmák azok, hanem a tévedésnek alávetett véges emberi ész kijelentései, melyek mint ilyenek folyton-folyva tökélyesbíthetők, új igazságokkal kiegészíthetők. S mivel ép ez, a már napfényre hozott igazságok tökélyesbítése, s a még elrejtetteknek kiderítése a tudománynak legfőbb, legmagasztosabb célja: tudo-

mányos pályájukon mindvégig ennek kell szemök előtt lebegnie. Nehéz a munka, tekervényes az út, mely e cél megvalósításához vezet; a külső jelenségeknek nagy kitartással való éber megfigyelése, az ezek mögött rejlő, ezeket létrehozó erőkig ható mély, s a szenvedély, előítélet, tekintély lenyűgöző nyomásától mentes, szabad gondolkozás, a legszigorúbb logica annak nélkülözhetetlen feltételei. De alma materünk kezökbe szolgáltatja az eszközöket melyek segítségével a nehézségek fölötti győzelmet megkönnyíthetik. Ragadják meg, uraim, a kedvező alkalmat, vegyék azokat minél bővebben igénybe s használják föl szorgalmasan, lelkiismeretesen. E mellett becsüljék, szeressék s támogassák egymást is, mint egy közös szellem, cél s munka által összetartott testületnek egymás közt teljesen egyenlő s kölcsönösen egymásra utalt tagjai; mindenek fölött pedig szeressék a tudományt s lelkesedjenek érte, mert szeretet és lelkesedés nélkül soha senki sem volt még képes valami nagyot alkotni. Csak így vethetik meg tudományosságuk alapját, erősbíthetik szabdságérzetüket, nemesbíthetik erkölceiket s fokozhatják erényeiket annyira, hogy egyetemünknek, a tudománynak, imádott hazánk s sz egész emberiség jólétének felvirágzását öntevékenyen előmozdítva, magasztos hivatásukat méltán betölthessék.

Amaz édes reményben, hogy jóakarátú intelmeim nem fognak eredménytelenül elhangzani, az 189²/₃. tanévet ezennel ünnepélyesen megnyitom.

B 11822